
VALOKUVAN VOIMA

Kuvat tavoittavat sellaista, mitä ei sanoilla pysty ilmaisemaan

---

Heli Keinänen
Niina Miettinen

Opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulututkinto

Helille

*Ennen olit enkeli ilman siipiä,
nyt olet enkeli taivaassa ja sinulla on siivet.*

-Niina-

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Heli Keinänen ja Niina Miettinen	
Työn nimi Valokuvan voima - <i>Kuvat tavoittavat sellaista, mitä ei sanoilla pysty ilmaisemaan</i>	
Päiväys 11.11.2010	Sivumäärä/Liitteet 40/10
Ohjaaja(t) Marjaana Tuovinen ja Anne Walden	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Vanhamäen lastenkoti	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Lapsilla ja nuorilla on oikeus hyvään lapsuuteen, mutta yhteiskunta luo paineita, jotka vaikuttavat lasten ja nuorten hyvinvointiin. Nykyään sosiaalialan työntekijät kohtaavat lasten ja perheiden huonovointisuutta. Nuoret joutuvat etsimään omaa paikkaansa yhteiskunnassa ja kohtaavat suorituspaineita yhä nuorempina, jolloin heidän minäkäsityksensä joutuu koetukselle. Selviytyäkseen nuoret tarvitsevat vahvan itsetunnon ja identiteetin. Lastensuojelun asiakkaiden määrä kasvaa koko ajan, joten lastensuojelussa on esiintynyt tarvetta etsiä uusia näkökulmia ja ratkaisuja taiteen keinoin. Taidelähtöiset työmenetelmät voivat olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämiseksi.</p> <p>Sosionomin työn haasteisiin kuuluu saada asiakas löytämään omat voimavaransa hyvinvointinsa parantamiseksi. Sosionomin työn keskeinen osa on asiakkaan voimaannuttaminen. Voimaantumisen lähtee ihmisestä itsestään. Se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, eikä kukaan voi antaa voimaa toiselle. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin.</p> <p>Opinnäytetyössämme tutkimme nuoren minäkäsityksen rakentumista voimauttavassa prosessissa, jossa mukailimme Juha Siitosen <i>voimaantumisteoriaa</i> sekä Miina Savolaisen <i>Voimauttava valokuvaus</i> -työmenetelmää. Tutkimuksemme oli toiminnallinen ja se perustui luoviin työmenetelmiin. Lisäksi käytimme tutkimuksessa kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää sekä havainnointia ja haastattelua. <i>Valokuvan voima</i> -prosessilla tuimme siihen osallistuvia nuoria vahvistamalla heidän minäkäsityksen muodostumista sekä identiteetin ja itsetunnon rakentumista. Tutkimuksella haimme vastauksia siihen, miten voimauttava prosessi ja sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttavat nuoren minäkäsitykseen.</p> <p>Toteutimme opinnäytetyömme yhteistyössä Vanhamäen lastenkodin viiden vapaaehtoisen nuoren kanssa, jotka ovat 11–17-vuotiaita. Prosessissa jokainen nuori suunnitteli oman voimauttavan omakuvakirjan ja siihen liittyvät kuvaustilanteet. Yhteistyötahona tutkimuksessamme oli myös Mannerheimin lastensuojeluliitto. Opinnäytetyömme koostui eri osista, joita olivat omakuvakirjat, tutkimus, prosessityökirja sekä valokuvanäyttely, jonka toteutimme osana Mannerheimin lastensuojeluliiton <i>perheiden viikkoa</i> Kuopion kaupungin kirjastolla.</p>	
Avainsanat Lastensuojelu, voimaantuminen, minäkäsitys, vuorovaikutus, itsetunto, identiteetti, valokuva	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Heli Keinänen and Niina Miettinen			
Title of Thesis Power of photograph - Photographs catch up such things that you cannot express at words			
Date	11.11.2010	Pages/Appendices	40/10
Supervisor(s) Marjaana Tuovinen and Anne Walden			
Project/Partners Vanhamäki Children's Home			
<p>Abstract</p> <p>Every child and juvenile has a right to have a good childhood but the society creates pressures which affect the welfare of children and juveniles. Nowadays social workers face ill-being of children and families. Juveniles have to search for their own place in the society and face pressure at a younger and a younger age, when their self-concept is being tested. To cope with their lives juveniles need a strong self-esteem and identity. The number of child protection customers is increasing all the time so there is a need to look for perspectives and solutions with the help of arts. The work practices coming from arts can be helpful in order to go deeper into the knowledge and understanding.</p> <p>The challenge in the work of a Bachelor of Social Services is to help the customers to find their own resources to improve their wellbeing. The key of a Bachelor of Social Services is empowering the customer. The empowerment starts from the individual. It is a personal and social process and nobody can empower another person. Empowerment is connected to human welfare.</p> <p>In our thesis we researched the building of a juvenile's self-concept in an empowering process where we applied Juha Siitonen's <i>theory of empowerment</i> and Miina Savolainen's <i>work method of empowering photography</i>. Our research was functional and it was based on creative work methods. In our research we also used qualitative research method as well as observation and interview.</p> <p>With the <i>Power of photograph</i> –process we supported juveniles who participated in boosting the formation of their self-concept and also building their identity and self-esteem. With this research we looked for answers to the question how empowering process and social interaction affect the juvenile's self-concept.</p> <p>We carried out our thesis in co-operation with five volunteer juveniles of Vanhamäki Children's Home who were between eleven and seventeen years old. In the process every juvenile planned their own empowering self-portrait book and the photographing situations. During the research we also co-operated with Mannerheim League for Child Welfare. Our thesis consisted of different parts which were self-portrait books, research, process book and a photograph exhibition which we carried out as a part of Mannerheim League for Child Welfare <i>families week</i> in the Kuopio city library.</p>			
<p>Keywords</p> <p>Child protection, empowerment, self-concept, interaction, self-esteem, identity, photograph</p>			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus.....	7
1.2	Opinnäytetyön teoriatausta ja menetelmät.....	8
2	LASTENSUOJELUTYÖN TAVOITTEET	10
2.1	Osattomuudesta osallisuuteen.....	10
2.2	Kehityshaasteet lapsuudessa ja nuoruudessa Vanhamäen lastenkodissa.....	12
3	VOIMAANTUMINEN JA MINÄKÄSITYS.....	15
3.1	Voimaantuminen eli empowerment.....	15
3.2	Minäkäsityksen muodostuminen	16
3.2.1	Minäkuvan merkitys.....	17
3.2.2	Identiteetin merkitys.....	19
3.2.3	Itsetunnon merkitys	20
3.3	Sosiaalinen vuorovaikutus ja ympäristön merkitys voimaantumisessa	23
3.4	Hyväksytyksi tuleminen ja itsensä hyväksymisen merkitys voimaantumisessa	23
3.5	Omakuvan merkitys voimaantumisessa.....	24
4	VALOKUVAN VOIMA -PROSESSI.....	25
4.1	Voimauttava valokuvaus -työmenetelmä.....	27
4.2	Valokuvaus työmenetelmän soveltaminen	28
4.3	Tuotteiden kehittäminen	30
4.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	32
5	HAVAINTOJEN LOPPUYHTEENVETO	34
6	POHDINTA.....	39

LIITTEET

- Liite 1 Lupa valokuvaukseen ja valokuvien käyttöön (huoltajat)
- Liite 2 Lupa valokuvaukseen ja valokuvien käyttöön (Vanhamäen lastenkoti)
- Liite 3 Lupa valokuvien käyttöön (valokuvanäyttely)
- Liite 4 Havainnointilomake
- Liite 5 Haastattelun kysymykset (lopputestaus)
- Liite 6 Havainnoinnin abstraktikaavio
- Liite 7 Valokuvan voima -prosessityökirja

1 JOHDANTO

*Kun hyväksyn itseni ja tunteeni sellaisina kuin ne juuri nyt ovat,
minä eheydyn.*

*En ole enää jakautunut - taistelemassa itsenäni vastaan
tai tuomitsemassa osia itsestäni.*

Itsensä hyväksymisen voima ja itsensä rakastaminen voimistuu minussa.

Alan parantaa itseäni ja elämäni edellytyksiä.

Herätän muuntumisen voiman.

John Ruskan

Lapsilla ja nuorilla on oikeus hyvään lapsuuteen, mutta yhteiskunta luo paineita, jotka vaikuttavat lasten ja nuorten hyvinvointiin. Sosiaalialan auttamistyöhön liittyy vahvasti kysymys: voiko ihmisen käsitystä itsestään muuttaa silloin, kun hänen todellisuutensa on lapsuudesta saakka muodostunut turvattomaksi ja epävakaaaksi? Nykyään sosiaalialan työntekijät kohtaavat lasten ja perheiden huonovointisuutta. Puhutaan moniongelmaisista ja huono-osaisista perheistä, joilla vaikeudet ovat kasautuneet ja jotka ovat syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa.

Nuoret joutuvat etsimään omaa paikkaansa yhteiskunnassa sekä joutuvat kohtaamaan suorituspaineita yhä nuorempina, jolloin heidän minäkäsityksensä joutuu koetukselle. Nykyisin selviytyäkseen nuoret tarvitsevat vahvan itsetunnon ja identiteetin. Kasvatuksen keskeisenä tavoitteena tulisi olla nuoren kasvun edistäminen ehyeksi ihmiseksi, jotta nuorelle kehittyisi avoin elämäkatsomus ja he oppisivat luottamaan itseensä. Jokainen nuori ansaitsee aikuisten kunnioituksen ja hyväksynnän, jonka myötä nuorille kehittyy myönteinen käsitys itsestään ja vahva itsetunto.

Toteutimme opinnäytetyömme Vanhamäen lastenkodin viiden vapaaehtoisen nuoren kanssa. Nuoret olivat iältään 11–17-vuotiaita ja heistä kolme oli tyttöä ja kaksi poikaa. Prosessissa jokainen nuori suunnitteli oman voimauttavan omakuvakirjan ja siihen liittyvät kuvaustilanteet. Halusimme toteuttaa tutkimuksen Vanhamäen lastenkodin kanssa, koska sen toimintaperiaatteet ja arvot sopivat tutkimukseemme ja lastenkoti sijaitsee luonnon kauniissa ympäristössä, mikä sopi voimauttavaan valokuvaukseen.

Yhteistyötahona tutkimuksessamme oli myös Mannerheimin lastensuojeluliitto. Varsinaisen opinnäytetyön valmistuttua koostimme nuorten kuvista valokuvanäyttelyn osana Mannerheimin lastensuojeluliiton *perheiden viikkoa* Kuopion kaupungin kirjastolla. Mannerheimin lastensuojeluliitto rahoitti valokuvanäyttelymme. Mannerheimin lastensuojeluliitto on kaikille avoin kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen ja lapsiperheen hyvinvointia, lisää lapsuuden arvostusta ja näkyvyyttä yhteiskunnassa sekä tuo lapsen näkökulmaa päätöksentekoon. Se on Suomen suurin lastensuojelujärjestö, joka työskentelee lasten oikeuksien toteuttamiseksi yhteistyössä monien eri tahojen kanssa.

1.1 Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus

Valitsimme toiminnallisen opinnäytetyömme aiheeksi voimauttavan valokuvauksen, koska kiinnostuimme aiheesta syksyllä 2008 lastenkotilasten leirillä Virossa. Viron leirillä työskentelymme taustalla oli Miina Savolaisen kehittämä *voimauttava valokuvaus* -työmenetelmä, jota sovelsimme kuvatessa projektissa mukana olleita lapsia ja nuoria. Leirin jälkeen hankimme lisää taustatietoja ja perehdyimme voimauttavaan valokuvaukseen syvemmin eri seminaarien ja koulutusten myötä. Hankimme omakohtaista kokemusta voimaantumista valokuvan avulla, koska se on tärkeä vaihe oppiakseen ymmärtämään, että voimaa ei voi antaa toiselle vaan jokainen voimaantuu itse. Lisäksi tutkimustyömme taustalla oli aito kiinnostus luoviin työmenetelmiin sekä niiden käyttämiseen sosionomin työssä.

Tutkimuksellamme halusimme saada näkyvyyttä luovalle ja voimauttavalle työmenetelmälle, koska menetelmä on siirrettävissä muuhun vastaavanlaiseen ympäristöön. Proessin tarkoituksena ei ollut tehdä siitä yleistettävää, vaan tukea siihen osallistuvien nuorten yksilöllistä kehitystä. Luovissa tilanteissa asiakas pääsee kuvaamaan omia kokemuksiaan, tutustumaan omiin tunteisiinsa ja rakentamaan persoonallista identiteettiään. Luova toiminta auttaa oman arvostuksen lisääntymistä ja vuorovaikutuksen rakentamista toisten kanssa. Luova toiminta innostaa ja kannustaa asiakkaan aktivoimisessa, jolloin asiakasta autetaan löytämään itsestään sellaisia kykyjä, joiden auttavat rohkautumaan ja aktivoitumaan toimimaan oman elämänsä parantamiseksi ja kehittämiseksi.

Useimmissa voimaantumista koskevissa tutkimuksissa korostuu pyrkimys auttaa ihmisiä löytämään omat voimavaransa ja ottamaan vastuun omasta kasvusta. Lastensuojelua ja luovia menetelmiä on tutkittu myös *Elämäkertaketju -ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi*, joka on lastensuojelun piirissä vuosina 1999–2003 toteutettu elämänkerronnallinen tutkimus- ja kehittämishanke. Hankkeessa tutkittiin ja kehitet-

tiin sitä, miten lastensuojelun piirissä olevien ihmisten ulottuville saadaan uusia mahdollisuuksia ja välineitä itseilmaisun kehittämiseen. Näin ihmiset pääsisivät kuulemaan ja arvioimaan oman elämänsä kulkua, sen näköaloja sekä pohtimaan niitä. Hankkeessa toteutettiin lastensuojelun tarinan keruu, jossa sijaisperheissä ja/tai laitoksessa asuneita ja asuvia pyydettiin kirjoittamaan kokemuksistaan. Tarinat toimitettiin lukemistoksi *Elämäni tarina*, jonka kirjoittajat olivat 12–76-vuotiaita. Monissa lukemiston tarinoissa välittyy eriasteinen ulkopuolisuuden kokemus, kuulumattomuuden tunne ja sisäinen yksinäisyys.

1.2 Opinnäytetyön teoriatausta ja menetelmät

Tutkimuksessa tarkastelimme nuoren minäkäsityksen rakentumista voimauttavassaprosessissa, jossa mukailimme Juha Siitosen *voimaantumisteoriaa* sekä Miina Savolaisen *voimauttava valokuvaus* -työmenetelmää. Tutkimuksemme oli toiminnallinen ja se perustui luoviin työmenetelmiin, koska työhömmme liittyi voimauttava valokuvausprosessi. *Voimauttava valokuva* -prosessilla pyrimme tukemaan siihen osallistuvia nuoria vahvistamalla heidän minäkäsityksen muodostumista sekä identiteetin ja itsetunnon rakentumista. Tutkimuksella haimme vastauksia siihen, miten voimauttava prosessi ja sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttavat nuoren minäkäsitykseen. Tutkimuksessa käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää sekä lisäksi havainnointia ja haastattelua.

Juha Siitonen (1999) teki väitöskirjan Oulun opettajankoulutuslaitokseen *voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*, jonka empiiristen tulosten mukaan kategoriat vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri ja myönteisyys ovat merkityksellisiä voimaantumisprosessissa. Siitosen tutkimuksen päätavoitteeksi muodostui teorian rakentaminen ihmisen voimaantumisesta. Siitosen kehittämän voimaantumisteorian keskeisenä ajatuksena on, että voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään. Se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, eikä kukaan voi antaa voimaa toiselle. *Voimaantumisteorian* mukaan ihminen voi jäädä voimaantumattomaksi (disempowered), jos hänellä on vaikeuksia ympäristössään. Voimaantumisteoriassa väitetään, että voimaantuminen vaikuttaa sitoutumisprosessiin: heikko voimaantuminen johtaa heikkoon sitoutumiseen ja vahva voimaantuminen johtaa vahvaan sitoutumiseen. Voimaantuneisuus ei ole pysyvä tila, mutta sitä voidaan yrittää tukea avoimuudella, toimintavapaudella, rohkaisemisella sekä turvallisuuteen, luottamukseen ja tasa-arvoisuuteen pyrkimisellä. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin.

Miina Savolainen (2005) teki Taideteolliseen korkeakouluun päättötöyön *Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva*, jonka sisältö koostui voimauttavan valokuvan menetel-

mästä, empowerment eli voimautumis-käsitteestä sekä identiteettityöstä lastensuojelun parissa. Päättötyö koostui seitsemän vuoden pituisesta valokuvausprosessista Hyvösen lastenkodissa varttuneiden nuorten naisten kanssa, sekä kahdesta valokuvausnäyttelystä Anna-talon taidekeskuksessa (2003) ja Jyväskylän taidemuseossa (2005).

Savolainen (2005) tutki päättötyössään sitä, mikä tekee valokuvasta hyvän terapeutin ja projektiivisen välineen sekä millä ehdoilla valokuvaa voidaan käyttää voimautumisprosessin välineenä. Tutkimuskysymyksenä työssä oli mitkä ominaisuudet tekevät valokuvasta toimivan voimauttavan prosessin ja identiteettityön välineen? Päättötyöstään *Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva* Savolainen teki seuraavanlaisia johtopäätöksiä: Prosessi on auttanut tyttöjä saamaan hyväksyvän katseen ja häpeää korjaavia kokemuksia, omakuva on auttanut nuorta katsomaan itseään lempeämmin ja, että nuori oppii vaalimaan omaa hyvinvointiaan omalla hyväksyvällä katseella. Prosessi on auttanut nuoria uskomaan omaan ainutlaatuisuuteen ja luottamaan toisten ihmisten hyvän tahtoisuuteen.

Voimauttava valokuva ei ole terapiaa, vaan terapeutin taidekasvatusmenetelmä, jota voi käyttää kuka tahansa, kunhan ensin tutustuu omakohtaisesti menetelmään. Menetelmän soveltajan pitää ensin tutkia oman elämänsä valokuvia, kohdata omakuvansa sekä tutustua siihen, miltä tuntuu olla toisen kuvattavana. Vasta tämän jälkeen voi alkaa kuvata toisen ihmisen kanssa. Menetelmä antaa välineitä luovaan työhön ja ammatilliseen kasvuun, sekä auttaa lasta identiteettityön tekemisessä. *Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva* -prosessi osoitti, että lastensuojelussa tarvitaan tulevaisuudessa ilmaisutaitoja, aistitietoutta ja tietoista identiteettityön merkitystä lasten hoidossa ja kasvatuksessa.

2 LASTENSUOJELUTYÖN TAVOITTEET

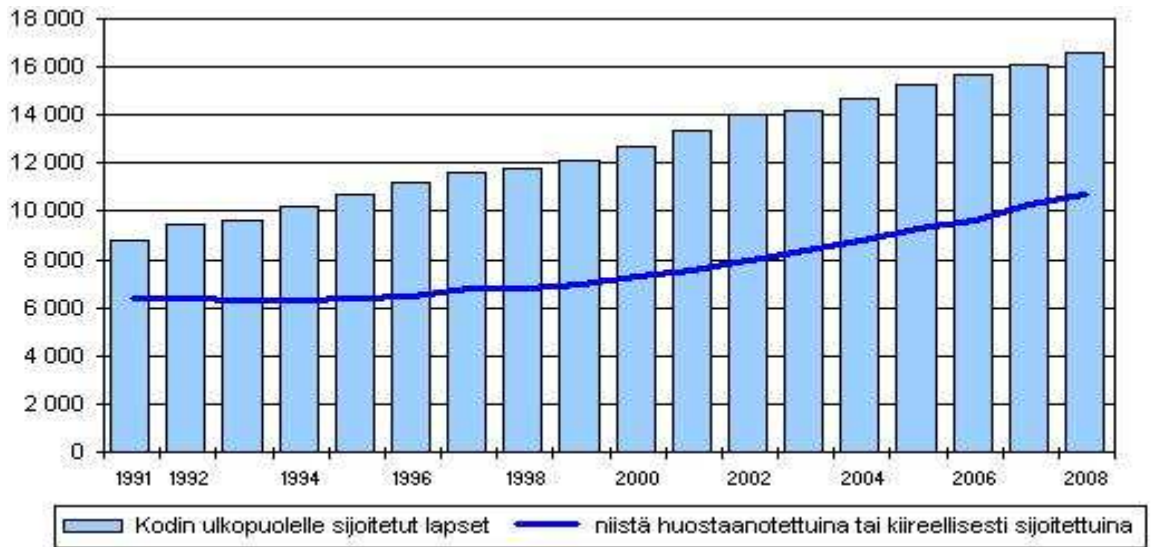
Lastensuojelussa on kyse lasten ja aikuisten välisen emotionaalisen kohtaamisen turvaamisesta. Uusi lastensuojelulaki (417/2007) astui voimaan 1.1.2008 alkaen, jossa pidetään lapsena alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–20-vuotiasta. Lastensuojelu on lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämistä sekä tarkoin säädelyä viranomaisten toimintaa, joka koostuu lastensuojelutarpeen selvittämisestä, avohuollosta, perhe- ja laitoshoidosta ja jälkihuollosta. (Lastensuojelulaki 417/2007; Oranen 2009.)

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Puhuttaessa sijoitetuista lapsista, tarkoitetaan kodin ulkopuolella joko avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena, huostaanotettuina tai jälkihuollona sijoitettuja lapsia ja nuoria. Lastensuojelun interventioiden vaikutukset voivat olla sekä hyvässä että pahassa elinikäisiä ja ulottua jopa seuraaviin sukupolviin. (Lastensuojelulaki 417/2007; Oranen 2009.)

2.1 Osattomuudesta osallisuuteen

Lastensuojelun asiakkaiden määrää kasvaa koko ajan. Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollollisten tukitoimien piirissä oli vuonna 2008 yli 67 000 lasta ja nuorta. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli yli 16 000 lasta ja nuorta (taulukko 1). Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista yli 11 000 oli huostaanotettuina tai kiireellisesti sijoitettuina. Sijoitetulla lapsella saattaa vuoden aikana olla useita erilaisia sijoitusjaksoja. Perhehuollossa olleiden lasten ja nuorten määrä on vähentynyt, ja vastaavasti laitoshuollossa ammatillisessa perhekotihoidossa olevien lasten ja nuorten osuus on lisääntynyt. Kymmenen vuotta sitten perhehoidon osuus oli 46 prosenttia ja laitoshuollon osuus 30 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista. Yksityinen sektori on jatkanut kasvuaan tasaisesti koko tämän vuosikymmenen. (Lastensuojelu 2008 tilastoraportti; Bäck-Kiianmaa 2009, 7.)

TAULUKKO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1991–2008 (Lastensuojelun tilastoja)

Sosiaalialalla työskennellään usein yksilöiden ja ryhmien parissa, joiden elämää leimaa voimavarojen ja tavoitteiden vähäisyys. Sosionomin työn haasteisiin kuuluu saada asiakas löytämään omat voimavaransa hyvinvointinsa parantamiseksi. Sosionomin työn keskeinen osa on asiakkaan voimaannuttaminen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 132–133.)

Lastensuojelun parissa olevat lapset elävät usein vaihtuvissa ja rikkinäisissä ihmissuhteissa, jotka altistavat heidät toistuville hylkäämiselle. Varhaisimmat suhteet ja niiden vastavuoroisuus luovat perustaa sille, miten ihminen ymmärtää oman arvonsa, suhteessa itseen ja muihin. Varhaisissa suhteissa kehitty perusta sille, missä asemassa ihminen on itseensä ja muihin. Kiintymyssuhteista lähtee muodostumaan maailmassa olemisen peruskuviointi. Voiko muihin luottaa? on kysymys, josta alkaa karttua havaintoja jo lapsuudessa. Lapsi kehittää itselleen selviytymisstrategiat kaltoinkohtelun kestämiseen, jossa olennaista on muun muassa tunteiden tukahduttaminen. Kaltoinkohtellun lapsen on vaikea ottaa vastaan hyvää, kun sitä olisi tarjolla. Hän ei antaudu lohdutettavaksi ja pyrkii kontrolloimaan kaikkia tilanteita. Monesti lastensuojelun lapset myös välttävät kontakteja sekä karttavat rakastetuksi tulemistä ja kokemusta omasta erityisyydestä. (Bardy & Känkänen 2005, 68–69.) Lastensuojelussa on tarvetta etsiä uusia näkökulmia ja ratkaisuja taiteen keinoin. Taidelähtöiset työmenetelmät voivat olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämiseksi lastensuojelussa. Taidelähtöisillä menetelmillä pyritään laajentamaan kuvaa itsestä ja etsitään uusia tapoja olla kosketuksessa itseensä ja ympäristöön. (Känkänen 2006, 134.)

Lastensuojelun parissa olevien lasten elämäntilanteita vertailtaessa muuhun lapsiväestöön havaitaan useita selviä eroja perherakenteen, vanhempien työhistorian ja toimeentulon suhteen. Lasten elämässä on voinut tapahtunut turvallisuutta koettelevia muutoksia, joista huolimatta lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret ovat kuitenkin lapsia ja nuoria siinä missä kaikki muutkin. Samojen kuulluksi tulemisen ja osallistumisen oikeuksien tulisi koskea myös heitä. (Oranen 2009.)

Laiminlyödyn ja hylätyn häpeä on vaikeasti kohdattava ja lastensuojelussa kipeä ja yleinen tunne. Häpeää säätelee se, millaisissa suhteissa ihminen kokee elävänsä. Kovista kokemuksista toipumiseen tarvitaan hyvää ja kunnioittavaa huolenpitoa sekä kokemusten kanssa työskentelyä, nähdäksi ja kuulluksi tulemistä. Olivatpa kokemukset millaisia tahansa, niistä rakennetaan elämäntarinaa, joka osaltaan vaikuttaa selviytymiskykyyn. Kun häpeä hellittää, lapsi vapautuu leikkiin ja opiskeluun. Lapsuudella on ensimmäinen paikka ihmisen elämänkaareissa ja se säteilee laajalle ja syvälle. Lastensuojelun sisällöllinen ydin kiteytyy sanaparissa "osattomuudesta osallisuuteen". Kyse on huolenpidon ja suojelun turvaamisesta lasten osallisuutta kunnioittaen. Osallisuuden pulmat voivat liittyä elinoloihin, yhteisyyssuhteisiin tai maailmaan orientoitumiseen. Emotionaalinen kohtaaminen lapsuudessa on osallisuuden olennainen ehto ja siten myös merkittävä sosiaalinen ja yhteiskuntapoliittinen kysymys. (Bardy 2009, 8.)

Lasten osallisuutta lastensuojelussa voidaan tarkastella kolmen roolin kautta. Miten osallisuus toteutuu, kun lapset ovat lastensuojelun asiakkaita, sen asiantuntijoita tai yhteiskunnan jäseniä, kansalaisia? Kun lapsi on lastensuojelun asiakas, hänellä on oikeus osallistua häntä koskevien asioiden hoitamiseen. Lainsäädäntö on tässä suhteessa kristallinkirkas: Lapsi on asianosainen ja hänen mielipiteensä tulee aina selvittää ja ottaa huomioon. Hänelle pitää kertoa, mitä suunnitellaan ja miten näihin suunnitelmiin on päädytty. (Oranen 2009.)

2.2 Kehityshaasteet lapsuudessa ja nuoruudessa Vanhamäen lastenkodissa

Teimme opinnäytetyömme Vanhamäen lastenkodille, joka sijaitsee Suonenjoen keskustan läheisyydessä, luonnonkauniissa ympäristössä Jauhojärven rannalla. Lastenkoti toimii sijaishuoltolaitoksena, jonne nuoret tulevat joko avohuollon tukitoimena tai huostaanotettuina. Lastenkoti toimii myös tilapäisenä sijoituspaikkana, kunnes lapselle löydetään sopiva pidempiaikainen sijoituspaikka. (Vanhamäen lastenkoti.)

Nuoruus on kehitysvaihe, jonka tarkoituksena on lapsen irtautuminen lapsuudestaan ja oman persoonallisuuden aikuisuuden löytäminen. Nuoruus on sekä yksilöytymistä että eriytymisprosessi ja yhteiskuntaan ja sosiaaliseen ympäristöön liittymisen tapahtuma. Voimakas, yksilöllisesti ajoittuva ja toteutuva kasvuprosessi aiheuttaa ruumiin, mielen ja koko yksilön elinpiirin muutoksia, joissa keholliset, hormonaaliset, psykologiset ja sosiaaliset tapahtumat muodostavat kokonaisuuden. Lapsuus luo pohjaa nuoruuden kehittymiselle, kun taas nuoruusiän päättyessä tulisi aikuisen persoonallisuuden olla muotoutunut. (Moilanen ym. 2004, 46.)

Varhaisnuoruudesta puhuttaessa tarkoitamme 11–14-vuotiaita, joilla on muuttuva suhde omaan kehoon. Varhaisnuoret ovat mielialtaan ja käytökseltään ailahtelevia. He käyttäytyvät normien vastaisesti ja aikuisia vastustaen etsien näin ympäristöstä rajoja ja hallintaa mielensisäisen myllerryksen hallintaan. Keski-nuoruudesta puhuttaessa tarkoitamme 15–18-vuotiaita, joilla on muuttuva suhde vanhempiinsa. Keskinuoruudessa nuori etsii omaa itseään ja minuuttaan erilaisilla harrastuksilla ja roolileikeillä. Tällöin tunnesuhteen luonne vanhempia kohtaan muuttuu ja ero vanhemmista tapahtuu surutyön kautta. Lisäksi nuoren minä on herkkä ja haavoittuva ja nuori on altis kaikenlaisille erokokemuksille. Nuoren elämässä ja ihmissuhteissa tulisi olla jatkuvuutta. Nuoruusiän loppuvaiheessa minä lujittuu ja nuoren kokonaispersoonallisuus eheytyy. Terveellä tavalla nuoruusiän tapahtumat läpikäynyt nuori alkaa olla kykenevä itsenäistymään ja irtautumaan lapsuudenkodistaan. Nuori on löytänyt suunnan omalle elämälleen, ja hänen elämänsä katsomuksensa alkaa muotoutua. (Moilanen ym. 2004, 47.)

Kokemusten jakamista tarvitaan ymmärryksen syventymiseksi lapsuudesta sekä lasten tavoista tuntea, ajatella ja toimia. Lapsuuden ja lapsen ääni jää helposti kuulumattomiin etenkin silloin, kun vanhempien elämää kuormittavat suuret vaikeudet. Ilman kanssakäymistä lapsen kanssa ei voi tietää, miten juuri tämä lapsi kokee oman tilanteensa. Eikä voi tietää mihin havaintoihin lapsen tunteet perustuvat, miten hän on yrittänyt hoitaa tai peittää tilannetta, mitä hän pelkää ja miten hän ymmärtää oman osallisuutensa. Si- jaishuollon kokeneilla on erityisiä tehtäviä kamppaillessaan ulkopuolisen asemasta sisään omaan elämäänsä. Yksi lastensuojelun jatkuvan kehittämisen paikka on tukea tässä kamppailussa. Kamppailun keskeinen dynamiikka nousee siitä, että ensin alkukodissa on rankkaa ja sitten siirto uusiin oloihin on kova paikka. Varmuudella ei voi tietää millaisen käänteen asiat saavat kotona ja miten suhteet uusiin ihmisiin kehittyvät. (Bardy & Känkänen 2005, 65–66.)

Vanhamäen lastenkodin toimintaa ohjaavat Mannerheimin lastensuojeluliiton arvot ja periaatteet. Vanhamäen lastenkoti arvostaa lapsia ja nuoria, painottaa yhteisvastuullisuuden ja inhimillisyyden tärkeyttä kasvatuksessa ja kehityksessä. Lastenkodin toiminnan perusajatuksena on myös, että lapset ja nuoret kokevat olevansa tekijöitä eivätkä passiivisia tekemisen kohteita. (Vanhamäen lastenkoti.)

Tutkimuksessa perheestä puhuttaessa tarkoitamme Vanhamäen lastenkodin toimimista perheensä. Perhe tarjoaa lapselle ja nuorelle hänen merkittävimmän ihmissuhdeympäristönsä, ja se on kehityksen keskeinen yksikkö. Kyky itsensä toteuttamiseen ja merkittävien ihmissuhteiden muodostamiseen on aina yhteydessä perheen ihmissuhteisiin ja sen sisäisen vuorovaikutuksen laatuun ja muotoihin. Lapsen psyykkisen kehityksen ja terveyden kannalta on tärkeintä läheisten ihmisten hoiva ja huolenpito. Jos vanhemmat antavat lapselle riittävästi turvallisuutta, ymmärtävät lapsen tarpeita ja kykenevät niitä tyydyttämään, kehittyä lapsen ja häntä hoivaavien vanhempien välille läheinen ja turvallinen suhde. Tunnistamalla lapsen tarpeita ja vastaamalla niihin oikein vanhempi auttaa lastaan tuntemaan itseään ja tunnistamaan omia tarpeitaan. (Moilanen ym. 2004, 61, 18.)

Vanhamäen lastenkodin tavoitteena on edistää vaikeuksissa ja psykososiaalisen tuen tarpeessa olevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä mahdollisuuksia hyvään ja tasavertaiseen elämään sekä turvalliseen kasvu-ympäristöön. Toiminta pohjautuu suvaitsevaisuuteen ja iloiseen asenteeseen, joka välittyy myös lapsiin ja nuoriin. Vanhamäen toiminnassa pyritään löytämään sopivia ja hyviä ratkaisuja eri tilanteisiin sekä lasten ja nuorten henkilökohtaisia taitoja ja kykyjä tuetaan muun muassa harrastustoiminnan kautta. Lastenkodissa toiminnallisuus on ollut selkeänä tavoitteena alusta alkaen ja siihen ympäristö luo hyvät mahdollisuudet. Fyysinen ja psyykinen sekä sosiaalinen kehitys halutaan turvata vahvistamalla lapsen ja nuoren omia voimavaroja. Myös yhteys omaisiin ja ystäviin halutaan säilyttää. (Vanhamäen lastenkoti.)

3 VOIMAANTUMINEN JA MINÄKÄSITYS

Tutkimuksemme teoria pohjautuu Siitosen (1999) Oulun yliopiston kasvatustiede tiedekunnassa tekemään *voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua* tutkimukseen. Valitsimme tutkimukseemme Siitosen *voimaantumisteorian* pohjalta voimaantumisen, minäkäsityksen, minäkuvan, itsetunnon ja identiteetin. Lisäksi käsitelimme voimaantumiseen liittyen sosiaalista vuorovaikutusta ja ympäristön merkitystä.

Tutkimuksemme teorian avainkäsitteitä ovat voimaantuminen ja minäkäsitys. Siitosen (1999, 117) mukaan voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, eikä voimaa voi antaa toiselle. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin. Ojasen (1994, 31) mukaan ihmisen minäkäsitys muodostuu identiteetistä, minäkuvasta ja itsetunnosta. Sosiaalinen vuorovaikutus ja ympäristön merkitys vaikuttavat hyväksytyksi tulemiseen ja itsensä hyväksymiseen voimaantumisessa.

3.1 Voimaantuminen eli empowerment

Empowerment-käsitettä on käytetty 1960-luvulta lähtien kirjallisuudessa merkitsemään eri väestöryhmien yksilöllisen toimintakyvyn vahvistamista. Empowerment-käsitteestä on 1990-luvulla tullut suosittu käsite kuntoutuksessa ja sille on annettu sekä yksilöllisiä että poliittisia tulkintoja. Voimavaraistamiseen tähtäävät työmenetelmät perustuvat erilaisiin syrjäytymisen syitä koskeviin näkökulmiin ja edustavat eri tieteenaloille tyypillisiä menetelmällisiä lähestymistapoja. Voimavarakeskeisessä asiakastyössä työntekijä ja asiakas pyrkivät yhteistyössä löytämään asiakkaan omia voimavaroja ja tukemaan niiden käyttöönnottoa. Empowerment-tyyppisessä sosiaalityössä pyritään auttamaan asiakasta tunnistamaan mahdollisuutensa muutokseen, ottamaan vastuu omaa elämäänsä koskevista päätöksenteosta ja tukemaan häntä muutosprosessissa. (Järvelä & Laukkanen 2000, 1.)

Empowerment-käsitteelle on ollut vaikea löytää sopivaa suomenkielistä vastinetta. Empowerment-käsitteen käytetympiä suomennoksia ovat valtaistuminen, voimavaraistuminen, voimistaminen ja voimaantuminen (Mäkinen ym. 2009,132.) Eniten käytetty on voimaantuminen, jota käytämme myös tässä tutkimuksessa. Voimaantumisen käsite tuli suosituksi Siitosen (1999, 82) mukaan 1980-luvun puolivälissä ihmisten hyvinvointia edistävien hankkeiden kautta.

Voimaantumisen tekee haasteelliseksi ja samalla ongelmalliseksi se, että voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään—voimaa ei voi antaa toiselle. Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä tapahtumasarja, jonka kannalta toimintaympäristön olosuhteet voivat olla merkityksellisiä ja tämän vuoksi voimaantuminen on todennäköisempää tällaisessa ilmapiirissä. Voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, jossa ihminen löytää omat voimavaransa. (Siitonen 1999, 117; Räsänen 2006, 99.) Voimaantumiseen tarvitaan yksilön omaa panosta, koska ketään ei voi tehdä ulkoapäin vahvaksi. Voimaantumista voi kuitenkin edistää ja tukea. Lopputuloksena on yksilö, joka on löytänyt omat voimavaransa. (Mäkinen ym. 2009, 133.) Voimaantuminen on tapa opettaa ihmisiä hyödyntämään kykyjään ja mahdollisuuksiaan (Beck–Rydahl 2010, 191).

Voimaantuminen on yksilön sisäinen prosessi, siksi toisella ihmisellä ei voi olla auttajan roolia, koska hän ei voi voimauttaa asiakasta, vaan hän toimii kanssakulkijana, peilinä ja rohkaisijana. Omalla innostuksellaan kuvaaja kutsuu asiakkaan luovaan prosessiin ja kokemaan iloa onnistumisestaan. (Savolainen 2009, 223.) Voiman tunne vahvistuu luontevimmin sellaisessa yhteyksissä, joissa ihminen kokee ilmapiirin turvalliseksi, itsensä hyväksytyksi ja asemansa tasa-arvoiseksi. Voimaantumisen kannalta hyväksyvässä kontekstissa toiminen mahdollistaa onnistumisen. Hyväksyminen on yhteydessä itseluottamukseen, innostuneisuuteen, vastuunottamiseen, tarpeellisuuden kokemiseen ja omiin kykyihin luottamiseen. (Pesonen 2006, 164.)

3.2 Minäkäsityksen muodostuminen

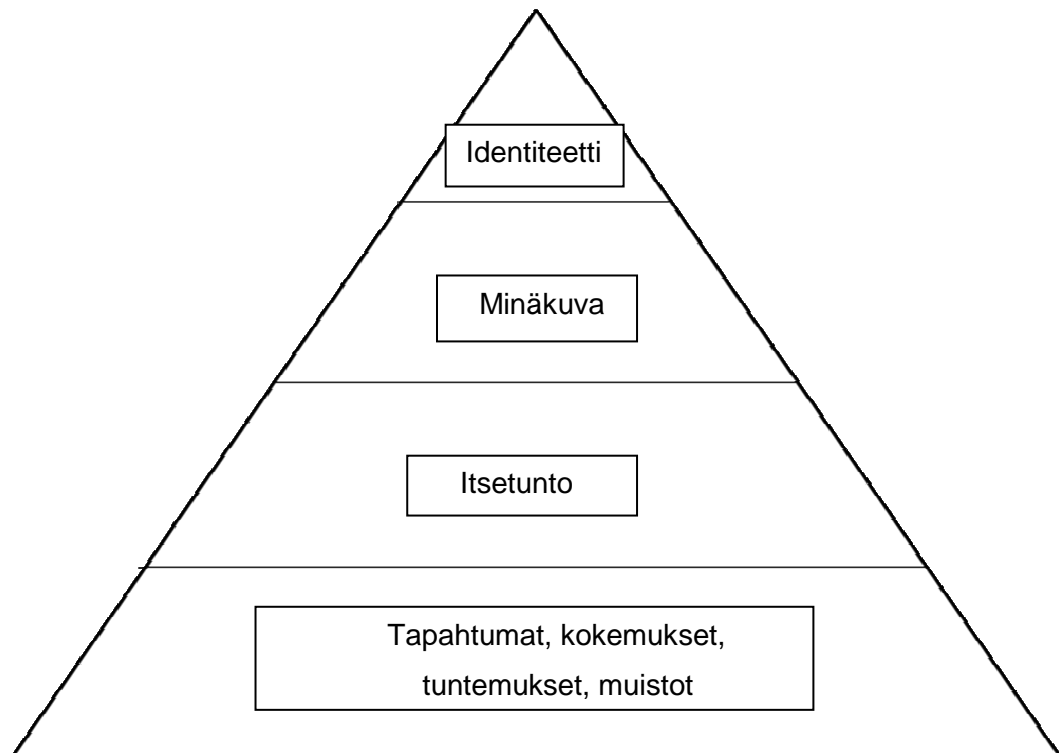
*Jos kaikesta huolimatta ihmisellä on häilyvät ja epävarmat mielipiteet,
käsitykset ja asenteet itsestään.*

*Jos hän ei kerta kaikkiaan tiedä, millainen hän on ihmisenä
silloin hänen minästään puuttuu tärkein viitekehys.*

Morris Rosenberg

Ihmisen minässä voidaan erottaa kolme osaa: identiteetti, minäkuva ja itsetunto (kuvio 1). Minän käsitteitä voidaan erotella kysymysten avulla. Omaa identiteettiä tarkastellessa voidaan miettiä vastauksia kysymyksiin kuka minä olen ja mihin minä kuulun? Minäkuvaa tarkastellessa voidaan miettiä vastausta kysymykseen millainen minä olen? Itsetuntoa tarkastellessa pohditaan vastausta kysymykseen mikä on minun arvoni ja merkitykseni? (Ojanen 1994, 31.)

Identiteettiä kuvatessa korostu yksilöllisyys tai johonkin ryhmään tai yhteisöön kuuluminen. Minäkuvalla tarkoitetaan yksilön ominaisuuksien ja piirteiden kuvaamista. Itsetuntoon voidaan sisältää kolme osa: minätietoisuus, itsearvostus ja itsetuntemus. Erilaiset tapahtumat, kokemukset, tuntemukset ja muistot vaikuttavat osaltaan minän kehittymiseen. (Ojanen 1994, 31.)

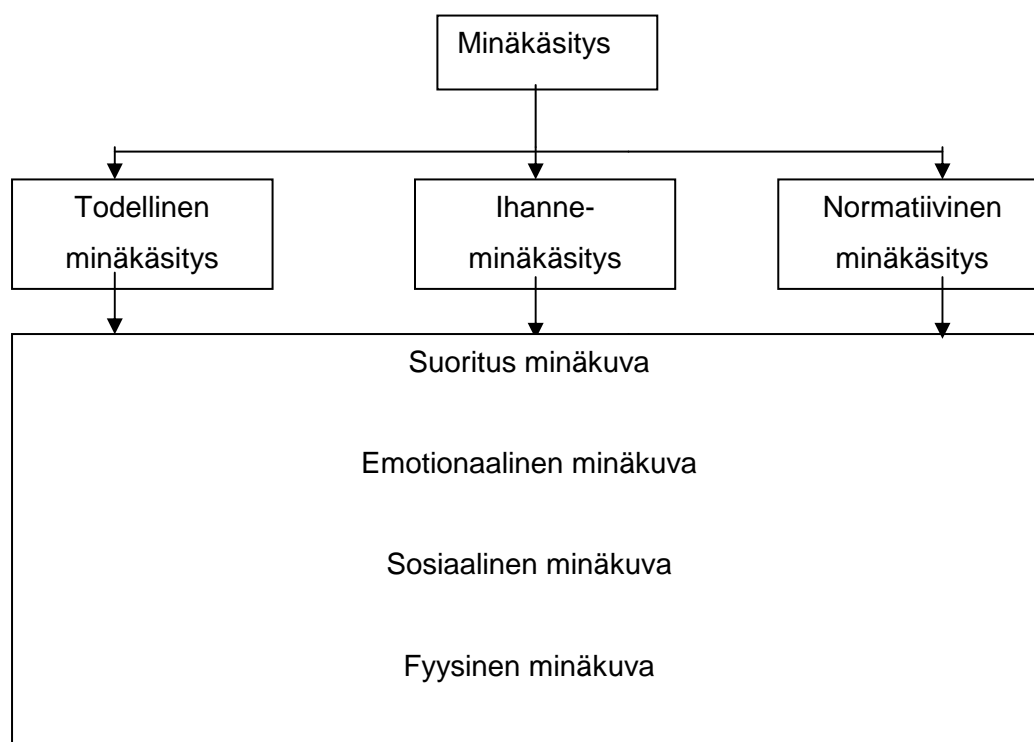
KUVIO 1. Minän osa-alueet (Ojanen 1994, 29)

3.2.1 Minäkuvan merkitys

Tarkasteltaessa minäkäsityksen ja minäkuvan termejä ilmenee niiden vaikeaselkoisuus ja monitulkintaisuus. Minäkäsitystä ja minäkuvaa tarkastellaan usein synonyymeinä (Aho & Laine 2004, 18; Jaari 2004, 29). Tutkimuksessamme käsitteet ymmärretään myös toistensa synonyymeiksi eli samaa tarkoittavaksi asiaksi. Minäkäsitys eli minäkuva ovat kokonaisnäkemys itsestään, johon sisältyy menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kokemukset ja havainnot yhdistettynä asenteisiin, ihanteisiin, arvoihin ja tunteisiin. Hyvä minäkäsitys toimii niin sanottuna oppaana yksilöllisessä toiminnan säätelyssä. (Aho & Laine 2004, 18.)

Ihmisellä ei ole yhtä minäkäsitystä, vaan useita. Yksilön minäkäsitys jaetaan kolmeen ulottuvuuteen (kuvio 2). Todellinen minäkäsitys kertoo millaisena yksilö pitää itseään. Yksilö voi arvioida itsensä sosiaaliseksi, älykkääksi ja nopeaksi. Ihanneminäkäsitys kuvaa millainen yksilö haluaisi olla. Sitä kuvataan myös yksilön sisäiseksi paineeksi muuttua ja kehittyä. Normatiivinen minäkäsitys kuvaa millaisena yksilön mielestä muut häntä pitävät ja mitä he odottavat häneltä. (Aho 1996, 15; Jaari 2004, 31; Keltikangas-Järvinen 2005, 98–99; Laine 2005, 23; Ojanen 1994, 105.)

Minäkäsityksen ulottuvuudet voidaan jakaa neljään osa-alueeseen. Suoritus minäkuva sisältää yksilön arviointia itsestään esimerkiksi opiskelijana; toimiiko hän pitkäjänteisesti, ahkerasti ja älykkäästi. Sosiaalinen minäkuva koostuu yksilön käsityksestä siitä, millainen asema tai rooli hänellä on erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä. Kehityksen myötä eri roolit ja arvot tulevat sosiaalisiksi ja yksilölliseksi minäkäsitykseksi. Emotionaalinen minäkuva on yksilön käsitys henkisestä olemuksestaan, tunteista ja luonteesta. Emotionaalissa minäkuvassa yksilö arvioi sitä että pitääkö hän itseään herkkänä, hellänä, oikeudenmukaisena ja empaattisena. Fyysinen minäkuva tarkoittaa yksilön omaa käsitystä hänen ulkonäöstään, kehosta, omista voimista ja terveydestä. (Aho 1996, 18; Burns 1982, 24; Jaari 2004, 31; Laine 2005, 23.)

KUVIO 2. Minäkäsityksen ulottuvuudet ja osa-alueet (Aho 1996, 19; Aho & Laine 2004, 19; Burns 1982, 24; Jaari 2004, 31; Jaari 2007, 74; Laine 2005, 23)

Minäkuva jakaantuu kolmeen osaan; fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen minäkuvaan. Fyysinen minäkuva tarkoittaa sitä, mitä ajattelemme ulkoisesta olemuksestamme. Psyykkinen minäkuva tarkoittaa yksilön omaa arviota henkisistä kyvyistään. Kuinka älykkäinä pidämme itseämme, mikä meitä motivoi ja mitä arvostamme? Sosiaalinen minäkuva tarkoittaa arviotamme siitä, miten tulemme toimeen muiden kanssa. (Viljamaa 2006, 14–15.) Minäkäsitys on ensisijaisesti pitkäaikaisen oppimisen lopputulos. Vuorovaikutuksessa muihin yksilö luo oman minä-näkemyksensä. Minäkäsitykseen vaikuttaa yksilön oma temperamentti ja sisäinen pääasiassa peritty kehitysmekanismi, kyky ja taito tehdä havaintoja toisen ihmisen käytöksestä, omat reaktiot ja ihmisiltä saatu palaute. (Aho 1996, 26.)

Minäkuva on ihmisen itsensä käsitys siitä, millainen hän on heikkouksineen ja vahvuuksineen, mitä hän osaa, arvostaa ja mihin hän pyrkii elämässään. Minäkuva ohjaa ihmisen päätöksiä ja valintoja, minkä pohjalta hän tekee suuriakin ratkaisuja elämässään, kuten ammatin, aviopuolison ja elämäntavan valinnat. (Keltinkangas-Järvinen 2006, 17.) Mannerheimin lastensuojeluliitto määrittelee minäkäsitykseen vaikuttavat ihmissuhteemme ja käsityksemme itsestämme. Näin ollen nuori näkee itsensä sellaisena kuin muut hänet näkevät, mutta ei ketkä tahansa muut, vaan hän valitsee itselleen tärkeimpien ihmisten suhtautumistapoja ja mielipiteitä omikseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2006, 6.)

Minäkäsityksen voidaan katsoa olevan merkityksellinen voimaantumisprosessissa, koska ihmisen käsitys itsestään on yhteydessä siihen, millaisia odotuksia hänellä on tulevaisuutensa suhteen ja miten hän arvioi omat voimavaransa. Ihminen, jolla on myönteinen käsitys itsestään, suhtautuu optimistisesti tulevaisuutensa. Minäkäsitys on merkityksellinen voimaantumisen kannalta, koska ihminen arvioi ympäristöään minäkäsityksensä kautta. Ihminen ottaa vastaan helpommin sellaista informaatiota, joka tukee hänen käsitystään itsestään, mutta hylkää tai torjuu sen tiedon, joka on ristiriidassa hänen minänsä kanssa. (Siitonen 1999, 130.) Minäkäsitykseen vaikuttaa myös kuinka ihminen pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä ja kokeeko hän itsensä hyväksytyksi ja elämänsä mielekkääksi (Nietosvuori 2008, 138).

3.2.2 Identiteetin merkitys

Identiteetti-sanalla on monia erilaisia määritelmiä riippuen tieteenalasta. Ihmisen käsitykseen itsestään sisältyy identiteetti, jolla tarkoitetaan henkilökohtaisia ja sosiaalisia ominaisuuksia. Identiteetti rakentuu erilaisten roolien kautta. Henkilökohtainen identiteetti tarkoittaa niitä ihmisen persoonallisia ja yksilöllisiä ominaisuuksia, jotka erottavat hänet

muista kanssaihmisistä ja tekevät hänestä yksilöllisen ja ainutlaatuisen ihmisen. Sosiaalinen identiteetti taas muodostuu ryhmissä sekä yhteisöissä. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001, 366–386; Hämäläinen 1999, 70; Jaari 2004, 29.) Identiteetti tarkoittaa tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät ja määrittelevät itsensä suhteessa itseensä, sosiaaliseen ympäristöön sekä kulttuuriin (Saastamoinen 2006, 172). Identiteetin kannalta yksilön on tärkeää tuntea omat juurensa. Elämän aikana kertyneet kokemukset auttavat oman persoonan ymmärtämisessä. (Vakkuri 2005, 41.)

Identiteetti on ilmaus sille miten käsitellään ihmisen kokemuksia itsestään ja kuulumisesta johonkin yhteisöön tai kulttuuriin. Kysymys kuka olen? on samana pysymisen ja muuttamisen keskinäisen suhteen jatkuvaa jäsentämistä. Tämä jäsentäminen tapahtuu erilaisten itse ilmausten kautta. (Sava & Katainen 2004, 22.) Identiteetti on oman yksilöllisyyden kokemuksen löytäminen ja siihen liitetään usein erilaiset roolit, joita nuori harjoittelee ja omaksuu. Identiteetti liittyy tiiviisti yksilön sosiaaliseen maailmaan. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Wilen 2007, 74.)

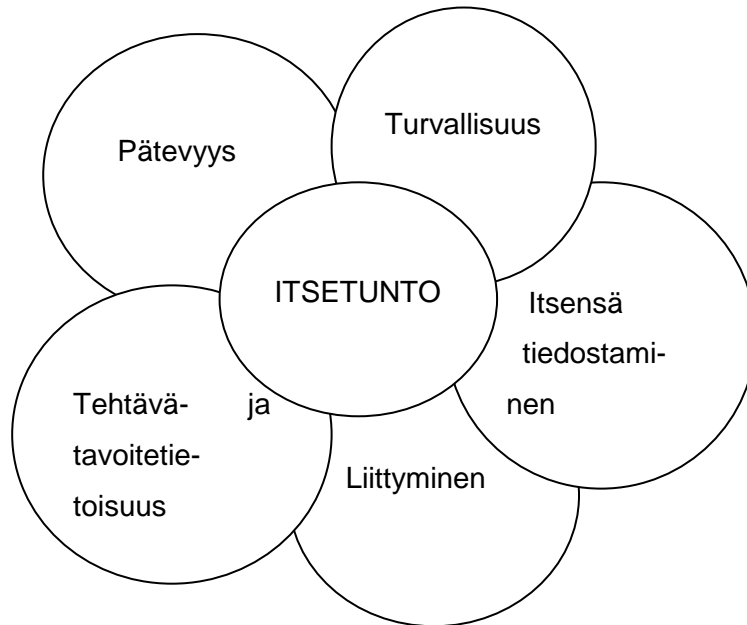
Identiteettiä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta, kuten ryhmä ja yksilö kontekstista. Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen yksilöllistä käsitystä itsestään. Identiteetin perustana ovat yksilön omat persoonalliset ominaisuudet, mutta se kasvaa vuorovaikutuksessa muihin. Identiteetin kehitykseen kuuluu, että yksilö pääsee kokeilemaan eri asioita, näkemään mahdollisuutensa ja valitsemaan niiden välillä. Vain noin puolet nuorista löytää oman identiteettinsä nuoruudessa. (Fadjukoff 2007, 9–10.)

3.2.3 Itsetunnon merkitys

Itsetunto on yleisimmin tutkittu minän rakenteen osa-alue. Itsetunnon lisäksi siitä käytetään muitakin sisällöltään erilaisia nimityksiä kuten itsearvostus, omanarvontunto, itseensä tyytyväisyys, itsensä hyväksyminen ja itsekunnioitus. (Jaari 2004, 33; Jaari 2007, 76.) Itsetunto koostuu kolmesta osa-alueesta: neutraalista itsensä havaitsemisesta eli itsetietoisuudesta, yksilön itsetuntemuksesta heikkouksineen ja vahvuuksineen sekä itsearvostuksesta (Aho, 1996, 10; Jaari 2007, 76; Ojanen 1994, 31).

Laineen (2005) mukaan itsetunnosta on tehty erilaisia malleja. Tavallisimpia ovat yksiolotteinen, moniolotteinen ja hierarkkinen. Yksiolotteisessa mallissa itsetunto yksilöllä muodostuu eri osa-alueista. Yhdessä osa-alueet muodostavat kokonaisnäkömyksen itsestä. Laine mukaillee Borban (2000) ja Reason (1994) eri käsitystä yksilön itsetunnon rakenteesta. Itsetunto muodostuu viidestä ulottuvuudesta (kuvio 3): Turvallisuuden tunteesta, joka tarkoittaa yksilön luottamista muihin myös muutostilanteessa ja hyvää oloa.

Itsensä tiedostamista kuvaa kuinka hyvin yksilö tuntee roolinsa, yksilöllisyytensä ja ominaisuutensa. Yhteenkuuluvuuden tunteessa yksilö samastuu johonkin yhteisöön tai ryhmään ja tulee hyväksytyksi siellä. Tehtävä- ja tavoitetietoisuus kuvaa vastuun ottamista, aloitteen tekemistä ja ongelmanratkaisutaitoja. Pätevyyden tunteet kuvaavat onnistumisen kokemuksia, missä yksilö pitää itseään taitavana ja arvostettuna. (Laine 2005, 26.)

KUVIO 3. Itsetuntomalli Michelle Borbania mukailten (Jaari 2007, 81; Laine 2005, 26)

Kuviossa (kuvio 3) esitetyt itsetunnon ulottuvuudet ovat jossain määrin päällekkäin, mutta vasta yhdessä ne muodostavat yksilön itsetunnon. Tällöin yksilö sitoutuu itseensä ja toimii itseään vahventavasti (self-empowerment). Tällaisessa tilanteessa yksilö pystyy suuntaamaan energiansa vuorovaikutustilanteeseen ja toisiin ihmisiin. (Laine 2005, 27.) Itsetunto on kokonaisuus, joka rakentuu monille erilaisilla elämän alueilla koostuvasta itseluottamuksesta. Keskeinen alue on suoritus itsetunto, mikä tarkoittaa, että ihminen luottaa omiin kykyihinsä, osaamiseensa ja selviytymiseensä. Muita itsetunnon alueita ovat tunne sosiaalisista suosioista ja sosiaalisesta selviytymisestä. Sosiaalinen suosio tarkoittaa varmuutta siitä, että on luotettavia ystäviä, on pidetty ja yhtä suosittu kuin muut sekä muiden ihmisten viihtyvyys hänen seurassa. (Keltinkangas-Järvinen 2005, 26–27.)

Mannerheimin lastensuojeluliitto määrittelee hyvän itsetunnon mahdollisimman totuudenmukaista kuvaksi itsestä. Itsetunnolla tarkoitetaan ihmisen myönteistä tai kielteistä

kokonaiskuvaa – hänen omanarvontuntoaan. Terve itsetunto on kokemus olla hyvä. Sen koetaan olevan itsensä arvostamista, oman elämän näkemistä arvokkaana ja ainutlaatuisena, kykyä arvostaa muita ihmisiä, kykyä itsenäisiin ratkaisuihin elämässään, riippumattomuutta muiden mielipiteistä sekä epäonnistumisten ja pettymysten sietämistä. Itsetunnon katsotaan vaikuttavan yksilön hyvinvointiin ja vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2006, 8.)

Itsetunto on sitä, miten paljon ihminen näkee itsessään hyviä ominaisuuksia, mutta tietää myös heikkoutensa. Ihminen on rehellinen huonojen puoliensa suhteen, ilman itsekunnioituksen menettämistä. Itsetunto on myös itsearvostusta, missä ihminen puolustaa itseään ja pitää kiinni oikeaksi katsomistaan päämääristä. Itsetunto on oman elämän näkemistä ainutkertaisena ja arvokkaana, joka perustuu sisäiseen itsearvostukseen ja tunteeseen, että elämä on hänen oma elämänsä ja siksi tärkeä. Hyvään itsetuntoon liittyy myös kyky arvostaa toisia ihmisiä. Ihminen, jolla on hyvä itsetunto, kykenee näkemään toisten osaamisen ja arvostaa sitä. Itsetunnon koetaan olevan itsenäisyyttä omista ratkaisuisista riippumatta toisten mielipiteistä, kykyä elää haluamallaan tavalla antamatta ympäristön arvostuksen vaikuttaa omiin päätöksiin. Ihminen, jolla on hyvä itsetunto, sietää epäonnistumisia ja pettymyksiä. Yksilön itsetunto kertoo arvostaako yksilö itseään, tunteeko ja tiedostaako hän itsensä. Itsensä arvostaminen on itsetunnon tärkein prosessi eli millaiseksi yksilö kokee merkityksensä ja arvonsa. Yksilöllä on hyvä itsetunto, kun hän havaitsee olemassaolonsa ja tuntee heikkoutensa ja vahvuutensa. (Aho & Laine 2004, 20; Keltinkangas-Järvinen 2005, 17–23.)

Terveeseen itsetuntoon kuuluu kokemus omasta riittävydestä: mitä olen ollut, olen ja tulen olemaan (Sinkkonen 2004, 163). Itsetunto edellyttää itsensä tuntemista mahdollisimman pitkälle, mutta hänen mukaansa ihminen tuskin pystyy tuntemaan itseään kokonaan (Vakkuri 2005, 9). Itsetunto on tapa, jolla suhtaudutaan omaan itseen ja mitä ajatellaan itsestä. Se on arvo jonka antaa itselleen ja se käsitys, joka on omasta itsestään (Beck–Rydahl 2010, 12). Nuoren hyvän itsetunnon rakentumisessa on tärkeää hänen arvostamisensa. Nuoren terveen minäkuvan ja hyvän itsetunnon perustan muodostavat aikuisten kiittävät sanat (Määttä 2007, 225). Temperamentti ja persoonallisuus ovat osa itsetuntoa. Itsetunto muotoutuu lapsen ja nuorten elämän aikana ja kaikki heidän kanssa tekemisissä olevat ihmiset vaikuttavat siihen. Itsetuntoa voi rakentaa paremmaksi ja tätä työtä kasvattajien tulee tukea. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 8.) Siitonen (1999, 138) määrittelee itsearvostuksen olevan voimaantumisen rakentumisessa merkityksellinen. Voimaantumisprosessissa voi tukea toimenpidettä, joka pyrkii mahdollistamaan nuoren itsensä arvostamisen.

3.3 Sosiaalinen vuorovaikutus ja ympäristön merkitys voimaantumisessa

Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Varsinaisesta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta voidaan puhua, kun vuorovaikutus yksilöiden kesken on toistuvaa ja toimintaan liittyy toisia koskevia odotuksia. Yksilöiden välistä sosiaalista vuorovaikutusta säätelevät minäkäsityksen lisäksi ihmisen tarpeet ja tavoitteet. (Laine 2005, 140).

Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tarvitaan kykyä asettua toisen asemaan eli roolinottokykyä sekä tietoisuutta omasta minästä. Roolinottokyky ja tietoisuus omasta minästä syntyvät symbolisen viestinnän kautta. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 70.) Perustaltaan vuorovaikutus on sosiaalista, joten vähintään kaksi ihmistä pitää osallistua vuorovaikutustapahtumaan. Vuorovaikutus on osallistuva tapahtuma johon kuuluu kielellinen ja ei-kielellinen viestintä. Kyseessä on kaksisuuntainen vaikutus eli vuorotellen vaikuttaminen. Viestintä vuorovaikutustilanteessa on vuoropuhetta ja vuorokuuntelua (Repo-Kaarento & Levander 2003, 140). Jokainen tuo vuorovaikutukseen oman historiansa, kulttuurinsa ja ne uskomukset, jotka ovat hänelle sillä hetkellä totta. Molemmilla osapuolilla, sekä auttajalla että asiakkaalla, on oma tärkeä osuutensa vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta. (Mönkkönen 2007, 16.)

Nuoruudessa käydään läpi minän rakentamiseen liittyviä prosesseja, joten tämän näkemys mukaan nuoruus on merkittävä aika yksilön elämässä, jolloin nuorella on mahdollisuus muokata omaa persoonallisuuttaan. Tällöin hän on alttiimpi myös ympäristöstä tuleville vaikutteille. Erityisen tärkeää tässä vaiheessa on, että nuori saa tukea ympäristöltään. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Wilen 2007, 78.)

Ympäristö vaikuttaa kaikkeen mitä teemme. Ympäristön vaikutukset voidaan jakaa neljään eri osa-alueeseen: fyysinen ympäristö, sosiaalinen ympäristö, toiminnan muodot ja toimintaympäristö. Toimintaympäristö muokkaa ihmisen toiminnallista käyttäytymistä ja siinä yhdistävät fyysiset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Esimerkkinä tällaisista ympäristöistä voi olla koti ja työpaikka. Fyysinen ympäristö käsittää paikan ja tilan, esineet ja objektit. (Kielhofner 2002, 99.) Sosiaalinen ympäristö koostuu sosiaalisista ryhmistä ja toiminnan muodoista, joissa henkilö voi toteuttaa omia roolejaan (Cole 2005, 266–267).

3.4 Hyväksytyksi tuleminen ja itsensä hyväksymisen merkitys voimaantumisessa

Hyväksytyksi tuleminen kokemus ja itsensä hyväksyminen ovat osa elämää, minkä ihminen voi kokea itselleen arvokkaaksi. Hyväksytyksi tuleminen kokemus muodostuu myönteisestä yhteydestä itsen, myönteisestä yhteydestä elämäntilanteeseen ja myön-

teisestä yhteydestä auttajaan. Itsensä hyväksyvä ihminen kokee itsellään olevan ihmisarvon ja tuntee itsensä tarpeelliseksi. Itsensä arvokkaaksi kokevalla ihmisellä on myönteinen yhteys itseensä, elämäntilanteeseensa ja ympäristöönsä. Tuolloin hän hyväksyy elämäntilanteensa, uskoo mahdollisuuksiinsa, hänellä on toivoa ja halu selviytyä. (Pesonen 2006, 160.)

Lapset ja erityisesti lastensuojelun lapsiasiakkaat janoavat aikuisen hyväksyvää huomiota. Aikuisen ja lapsen yhteinen tekeminen ovat hyvä tilaisuus aikuiselle antaa lapselle arvostavaa huomiota. Sillä ei ole väliä, onko kyse pitkästä ja suunnitellusta vai spontaanista arjen tuokiosta lapsen kanssa. Jokaisessa tilanteessa aikuisella on mahdollisuus viestittää hyväksyntää ja arvontoa lapselle. (Harju 2009, 231–232.)

3.5 Omakuvan merkitys voimaantumisessa

Omakuvilla tarkoitamme kaikkia ihmisestä itsestään konkreettisesti tai symbolisesti esittäviä valokuvia, joista nuori tunnistaa jotain olennaista itsestään. Omakuvat näyttävät omakuvassa olevalle nuorelle sen, miten hän kokee itsensä, mitä puolia hän haluaa itsessään vahvistaa ja todistaa olemassa olevaksi. Omakuvan hyväksyminen on monelle nuorelle haastavaa ja pitkä prosessi. (Savolainen 2009, 220.)

Omakuvien katsominen on identiteetin muodostumista, jossa kuvista näkee erilaisia puolia, tunnelmia ja tunteita itsestään. Sen tarkoituksena on opetella katsomaan omakuvaa lempeämmin. Omakuvia katsoessa voidaan keskittyä ilmeeseen, tunnelmaan, valoon, katseeseen ja siihen mitä omakuva kertoo minulle itsestäni ja elämästäni? Omakuvaa tutkiessaan ihminen tarkkailee elämäntilannettaan sekä opettelee hyväksymään oman itsensä. (Savolainen 2004, 135.)

Omakuvat voivat käsitellä minuutta muovanneita asioita tai tapahtumia menneisyydestä, tarkastella nykyhetken tunnetta tai tulevaisuuden tilanteita. Omakuvista voi tutkia lapsuutta, nuoruutta, nykyhetkeä sekä tulevaa. Kuvista voi tarkastella omaa olotilaa, mielentilaa, tunteita sekä elämän merkityksellisiä asioita tai tapahtumia. Oman kokemuksen ymmärtäminen ja tulkitseminen on taiteen tekemisen tärkein väline. (Lähdesmäki 2009.) Omakuva tavoittaa paljon enemmän kuin ulkoisen olemuksen. Joskus kuvatuksi uskaltautumisen esteenä on pelko oman itsensä näkemisestä. Tunne siitä, ettei kestä nähdä sitä, millainen todella on, koskettaa koko olemassaoloa, omakuva voi ensin järkyttää. Omakuva on raadollinen ja paljastava. Kuvan herättämät tunteet pakottavat näkemään kaiken sen armottomuuden, jolla itseen suhtautuu. (Savolainen 2008, 153.)

4 VALOKUVAN VOIMA -PROSESSI

Tutkimustehtävänä työssämme oli miten voimauttava prosessi ja sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttavat nuoren minäkäsitykseen? *Valokuvan voima* –prosessissa pääpaino oli minäkäsityksellä sekä sosiaalisella vuorovaikutuksella. Prosessilla halusimme tukea siihen osallistuvia nuoria, vahvistamaan heidän minäkäsitystä, identiteetin rakentumista sekä itsetuntoa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Opinnäytetyömme tarkoituksena ei ollut tehdä siitä yleistettävää vaan tukea sillä prosessiin osallistuvien nuorten yksilöllistä kehitystä. Voimauttava prosessi on työmenetelmänä siirrettävissä ja toteutettavissa muissa vastaavanlaisessa ympäristössä. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 136.) Alla olevassa kuviossa (kuvio 4) on tutkimuksemme minäkäsityksen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen eri osa-alueet, joita hyödynsimme havainnointilomakkeessa sekä nuorten haastatteluisa.

Minäkäsityksen rakentuminen (Omakuva)	Sosiaalinen vuorovaikutus (Vuorovaikutus kuvaustilanteessa)
Odotukset	Yhteistyö
Itsevarmuus	Turvallisuus
Käsitys itsestä	Tukeminen
Osallisuus	Luottamus
Tunteet	Ympäristötekijät
Kokemus	

KUVIO 4. Tutkimuksemme osa-alueet

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen ja tutkimuksessa käytimme kvalitatiivista eli laadullista menetelmää. Toiminnallinen opinnäytetyö tarkoittaa, että opiskelijat tuottavat opinnäytteenään jonkinlaisen fyysisen tuotoksen tai kehittävät jotakin toiminnallista osa-alueita. Tavoitteena on oman alan ammatillisen taidon, tiedon ja sivistyksen kehittäminen. Opiskelijat käyttävät toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuksellista asennetta ja tarvittaessa erilaisia tutkimusmetodeita. Toiminnallisen osuuden ohessa opiskelijat kirjoittavat tuotosta ja kehittämisprosessia koskevan raportin. (Vilkkä 2006, 76.)

Kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käytetään, kun tavoitteena on saada tarkkaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Vilkkä 2006, 97). Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä saamaan yleistettävää tilastotietoa, vaan kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ilmiötä tai selvittämään miksi jokin ihminen käyttäytyy tietyllä tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkittavat henkilöt tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on omakohtaisia kokemuksia asiaan liittyen. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 87–88.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista on pieni otos ja syvälinen tieto tutkimuksesta, joten tavoitteenamme oli saada mahdollisimman syvälistä ja tarkkaa tietoa haastateltavilta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa, jossa aineistoa kerätään monissa vaiheissa ja usein rinnakkaisesti eri menetelmillä (havainnointi ja haastattelu), analyysia ei tehdä vain yhdessä tutkimusprosessin vaiheessa vaan koko prosessin ajan, sekä aineistoa analysoidaan ja kerätään osittain samanaikaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 218.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruu menetelmiä ovat havainnointi ja haastattelu. Haastattelulla tarkoitamme tutkimuksessamme henkilökohtaista haastattelua, jossa haastattelija esittää suulliset kysymykset ja kirjaa haastateltavan vastaukset muistiin. Haastateltava voi kertoa esimerkkejä kokemustensa perusteella ja elävöittää kertomuksiaan haluamallaan tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Haastattelussa on etuna joustavuus ja siinä haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmauksien sanamuotoja sekä käydä syvälistä keskustelua haastateltavan kanssa. Joustavaa haastattelussa on se, että kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä, kun tutkija katsoo parhaaksi. Tutkimuksessamme haastattelimme prosessiin osallistuvia nuoria, minkä vuoksi valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska uskoimme, että sitä käyttämällä saamme parhaiten kerättyä tietoa haastateltavilta. Haastattelu soveltui tutkimukseemme, koska siinä oli etuna, että haastateltavan kanssa pystyi käymään syvälistä keskustelua ja haastattelijana pystyimme selvittämään epäselvyyksiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2006, s. 73–75.)

Tutkimuksessa kiinnitämme huomiota nuorten kokemuksiin voimauttavasta työmenetelmästä ja vuorovaikutustilanteista, minkä vuoksi valitsimme toiseksi aineistonkeruu menetelmäksi havainnoinnin. Kuvaustilanteiden aikana kiinnitimme huomiota etukäteen sovittuihin asioihin, jossa apuna käytämme havainnointilomaketta. Havainnointilomake koostui tutkimuksemme pääkäsitteistä ja niiden alakäsitteistä, jotka muodostuivat työme osa-alueista, joita olivat minäkäsitys, identiteetin rakentuminen ja itsetunto sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Havainnointi on hyvä menetelmä vuorovaikutusta tutkittaessa samoin kuin tilanteissa, jotka ovat vaikeasti ennakoitavissa ja nopeasti muuttuvia.

Havainnointi sopii myös tutkimuksiin, missä tutkittavalla voi olla kielellisiä vaikeuksia (lapset) tai kun halutaan saada tietoa, mitä on vaikea kertoa suoraan haastattelijoille. Havainnoinnin etuja ovat, että sitä käyttämällä voidaan saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Lisäksi havainnoidessa päästään luonnollisiin ympäristöihin tutkimaan todellista elämää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 208–210.)

4.1 Voimauttava valokuvaus -työmenetelmä

Opinnäytetyössämme sovelsimme valokuvaaja, taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämää voimauttava valokuvaus-työmenetelmää. Voimauttava valokuvaus on terapeuttisesti suuntautunut sosiaalipedagoginen menetelmä, jossa pyritään teorian ja käytännön vuorovaikutuksen kautta löytämään soveltamiskelpoista tietoa sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseen ja lieventämiseen kasvatuksellisin keinoin (Hämäläinen 1999, 17). Voimauttava valokuvaus perustuu voimaantumisen eli empowerment-käsitteen sisältöihin. Voimauttavan valokuvauksen taustalla on Savolaisen toteuttama yhteisöllinen valokuvaprojekti *Maailman ihanin tyttö*, joka on vuosina 1998–2006 toteutettu Hyvösen lastenkodin kymmenen tytön kanssa. *Maailman ihanin tyttö* -valokuvissa nuoret ovat opetelleet katsomaan itseään lempeämmin, korjaamaan itse häpäisevien katseiden jälkiä ja kantamaan vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. (Savolainen 2008.)

Voimauttavassa valokuvauksessa on neljä keskeistä osa-aluetta, jotka ovat omakuva, vuorovaikutus kuvaustilanteessa, albumikuvat sekä arkielämästä nousevien merkityksellisten aiheiden kuvaaminen. Voimauttavan valokuvauksen perusajatukseksi on voimauttaminen, joka on ihmisestä itsestään lähtevä sisäinen voimantunteen kasvamisen prosessi. Sen tarkoituksena on, että ihminen itse löytää punaisen langan sekä merkityksen asioille, joita haluaa valokuvan keinoin tehdä näkyväksi tai vahvistaa. Valokuva on konkreettinen ja luova lähestymistapa lapsen identiteetin tukemiselle. Voimauttavassa valokuvauksessa lapsi on kuvauksen päähenkilö eikä vain kuvauksen kohde. Kuvaustilanteessa lähtökohtana on toisen tarpeiden kuunteleminen ja luottamuksen rakentaminen kuvattavaan. (Savolainen 2008.)

Valokuvaprosessi selkiyttää ihmiselle sitä, mitkä asiat ovat omassa elämässä oleellisia. Se auttaa keskittymään voimavaroja tuoviin asioihin omassa arjessa. (Saarinen 2008, 13.) Valokuvia ja valokuvaamista käytetään välineinä vuorovaikutussuhteiden parantamiseen. Valokuva ei ole voimauttava sinänsä, vaan sen vaikutukset riippuvat siitä, täyttääkö soveltamistilanne voimaantumisen ehdot. Valokuva voi toimia ihmissuhteissa myös tiedostamattoman tai tarkoituksellisen vallankäytön välineenä. Siksi valokuvan ammatil-

linen soveltaminen vaatii aina henkilökohtaisen valokuvaprosessin läpikäymistä ja perehtymistä menetelmän keskeisiin sisältöihin. (Savolainen 2009, 211.)

Voimauttavasti toteutettu valokuvaustilanne mahdollistaa kokemuksen hyväksytysti ja nähdyksi tulemisesta. Katsomiseen ja katsotuksi tulemiseen liittyy syvä vuorovaikutteisuus ja kuvaushetki on turvallinen nähdyksi tulemisen tilanne. Kuvaajan ja kuvan päähenkilön välissä oleva kamera antaa luvan katsoa toista pidempään kuin tavallisessa vuorovaikutus tilanteessa on hyväksyttyä. Kun tämä katsekontakti tallentuu filmille, on ihmisellä mahdollista saada myöhemmin kuvan kautta katsekontakti omaan sisimpäänsä. (Savolainen 2008.)

Kuvaaja osoittaa tilanteen arvokkaaksi ottamalla kuvia muistoksi ja katsomalla kuvia myöhemmin. Sama pätee tilanteiden lisäksi myös ihmisiin. Aikuisten tehtävänä olisikin pitää huoli siitä, että jokainen lapsi saa kasvaessaan kokea olevansa valokuvaamisen ja muistamisen arvoinen. Erityisen tärkeäksi tämä muodostuu lastensuojelussa, sillä osa lapsista tulee sellaisista kodeista, joissa valokuvia on otettu vähän tai ei lainkaan. Lastensuojelun työntekijöiden tulisikin tarjota lapsille menneisyyden puutteita korjaavia kokemuksia myös valokuvan keinoin. Kuvia ei menneestä välttämättä saa, mutta sitä voi muistella ja rakentaa muistoja uusiksi kuviksi mielikuvien keinoin. Nykypäivää voi aina kuvata muistoksi tulevaan. (Harju 2009, 232.)

Ohjauksellisten tilanteiden lisäksi kameran käyttäminen ja valokuvaaminen sinänsä luovat mahdollisuuksia vuorovaikutukseen lasten ja aikuisten kesken. Pelkästään kameran esiin ottaminen asettaa kuvaajan ja kuvattavan vuorovaikutukseen keskenään, puhumattakaan otettujen valokuvien katsomisesta yhdessä. Lasten ja aikuisten vuorovaikutuksen lisäksi valokuvaaminen ja kuvien katsominen mahdollistavat heidän keskinäisen vuorovaikutuksen. Kamera tarjoaa lapsille erilaisia mahdollisuuksia olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Lapsille valokuvaaminen ja valokuvattavana oleminen tarjoavat mahdollisuuden olla konkreettisesti tapahtumien keskipisteessä ja huomion kohteena lähellä muita. (Harju 2009, 231–232.)

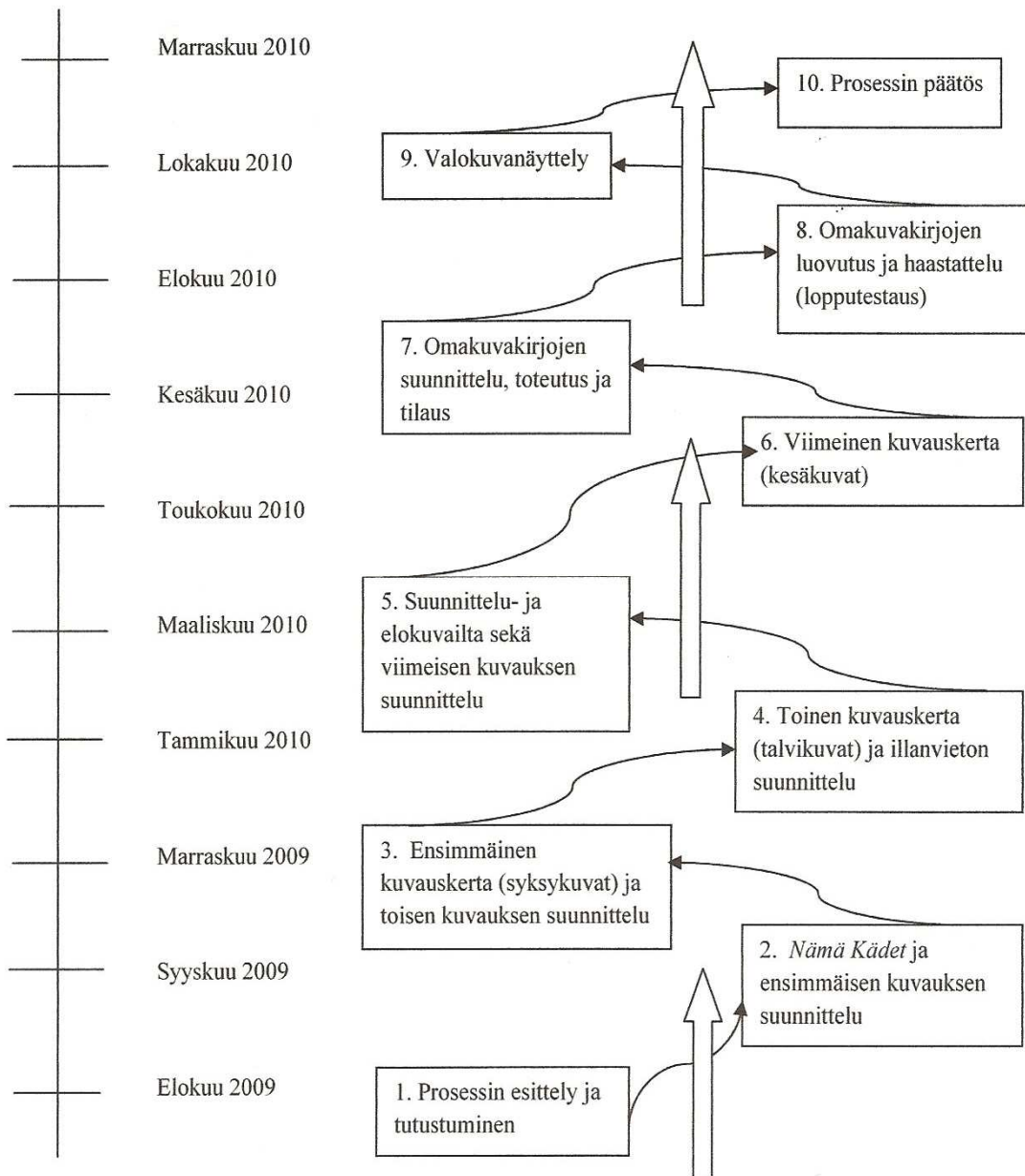
4.2 Valokuvaus työmenetelmän soveltaminen

Ensitapaaminen Vanhamäen lastenkodilla oli elokuun lopussa 2009, jolloin esittelimme *valokuvan voima* -prosessin 7 nuorelle (kuvio 5). Prosessiimme osallistui viisi nuorta, jotka olivat iältään 11–17-vuotiaita. Prosessissa mukana oli kolme tyttöä ja kaksi poikaa.

Aloitimme *valokuvan voima* -prosessin syyskuussa 2009 tutustumalla nuorten toiveisiin ja odotuksiin prosessista *Nämä kädet* tehtävällä. Ensimmäinen varsinainen omakuva kuvauskerta oli marraskuussa 2009, jolloin aiheena oli syyskuvat. Toinen omakuva kuvauskerta oli tammikuussa 2010, jolloin otimme talvikuvia nuorista. Maaliskuussa 2010 pidimme suunnittelu- ja elokuvaillan nuorten kanssa Vanhamäen lastenkodilla. Viimeinen omakuva kuvauskerta oli touko-kesäkuun 2010 vaihteessa kahdessa eri kertana. Omakuvakirjojen suunnittelu ja toteutus tapahtuivat kahtena eri kertana kesäkuussa 2010. Lopuksi tilasimme valmiit omakuvakirjat ifolor:lta.

Omakuvakirjojen luovutuksen ja haastattelun toteutimme elokuussa 2010. Haastattelun loppuksi esittelimme nuorille idean valokuvanäyttelystä ja kysyimme nuorten kiinnostusta lähteä mukaan valokuvanäyttelyyn, joka järjestettiin lokakuussa 2010 Kuopion Kaupungin kirjastolla. Kerroimme nuorille valokuvanäyttelystä vasta lopputestaus haastattelussa, koska emme halunneet, että näyttelyllä olisi vaikutusta nuorten kuvauksiin tai omakuvakirjaan. Kaikki viisi nuorta olivat kiinnostuneita ja halukkaita osallistumaan valokuvanäyttelyyn. Sovimme nuorten kanssa suunnittelukerran, jossa valitsimme valokuvanäyttelyyn tulevat kuvat. Valokuvanäyttelyn loputtua nuoret saivat näyttelyssä olleet kuvat itselleen.

Prosessin aikana pidimme prosessityökirjaa, johon kirjasimme etukäteen tutkimukseen liittyvät tärkeät asiat, kuten toimintasuunnitelmat, tavoitteet, tarvikkeet sekä paikat. Lisäksi kirjasimme havaintomme kaikkien kuvauskertojen jälkeen havainnointilomakkeeseen. Havainnointilomake koostui eri kysymyksistä nuorten minäkäsitykseen ja vuoro-vaikutukseen liittyen.

KUVIO 5. Opinnäytetyön aikataulu ja vaiheet toimintatutkimuksen spiraalia mukailien (Hannu, Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 123)

4.3 Tuotteiden kehittäminen

Opinnäytetyömme koostui monesta tuotteesta, joita olivat omakuvakirjat, *Valokuvan voima* –prosessityökirja sekä *Valokuvan voima* –näyttely. Opinnäytetyömme lisäksi tutkimusprosessin tuotoksena syntyi jokaiselle viidelle nuorelle 36-sivuinen omakuvakirja ottamistamme valokuvista, heidän itse suunnittelemalla ja koostamalla tavallaan. Opinnäytetyömme liitteeksi teimme myös *valokuvan voima* -prosessityökirjan, jossa käsitelimme tarkemmin valokuvauskertojen työvaiheita ja kuvailemme prosessin suunnittelua,

toteutusta ja purkamisvaihetta. Varsinaisen opinnäytetyön valmistuttua koostimme nuorten kuvista valokuvanäyttelyn osana Mannerheimin lastensuojeluliiton lokakuussa 2010 *perheiden viikolle* järjestämää näyttelyä Kuopion kaupungin kirjastolla.

Omakuvakirjojen lisäksi opinnäytetyöhömmä liittymme myös *Valokuvan voima* -prosessityökirjan, jossa kuvasimme prosessin kulkua tarkemmin. Prosessityökirjaan suunnittelimme etukäteen eri tapaamiskerrat nuorten kanssa ja niihin liittyvät eri huomiointavat asiat. Prosessityökirjassa kerroimme tarkemmin kuinka sovelsimme menetelmää nuorten kanssa.

Vahvuudet	Heikkoudet
<p>Aikaisempi kokemus valokuvausmenetelmän käytöstä</p> <p>Asiaan perehtyminen ja siihen liittyvät kurssit ja seminaarit</p> <p>Aito kiinnostus aiheeseen</p>	<p>Nuoret haastava tutkimuksen kohde</p> <p>Lastensuojelun asiakkuus</p>
Mahdollisuudet	Uhkat
<p>Nuoren minäkuvan ja vuorovaikutuksen vahvistaminen</p> <p>Tehdä näkyväksi nuorten herkkyys ja hyvyys</p> <p>Valokuvanäyttelyn järjestäminen</p>	<p>Tarvittavien lupien ja sopimusten saaminen</p> <p>Nuorten pois vetäytyminen prosessista</p> <p>Kuvauskertojen epäonnistuminen</p>

KUVIO 6. Swot-analyysi

Swot-analyysissä (kuvio 6) olemme miettineet opinnäytetyömme vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia sekä uhkia. Vahvuuksia ovat aikaisempi kokemus valokuvaustyömenetelmän käytöstä, asiaan perehtyminen sekä aito kiinnostus aiheeseen. Heikkouksia ovat nuorten haasteellisuus tutkimuksen kohteena sekä lastensuojelun asiakkuus. Mahdollisuuksia ovat nuoren minäkuvan ja vuorovaikutuksen vahvistaminen, nuorten herkkyyden ja hyvyden näkyväksi tekeminen sekä valokuvanäyttelyjärjestäminen.

Uhkia ovat tarvittavien lupien ja sopimusten saaminen, nuorten poisvetäytyminen prosessista sekä kuvauskertojen epäonnistuminen.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hyvän laadullisen tutkimuksen kriteerinä on hyvä sisäinen johdonmukaisuus. Tutkimuksen täytyy olla myös eettisesti kestävä. Tutkijan eettiset ratkaisut ja tutkimuksen uskottavuus riippuvat täysin toinen toisistaan. Tutkimuksen uskottavuus perustuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen. Hyviä tieteellisiä käytäntöjä ovat esimerkiksi muiden tutkijoiden osuuden esille nostaminen omassa tutkimuksessa, tutkimustulosten tarkka ja huolellinen raportointi sekä rehellisyys. Tutkimuksesta tulee myös ilmetä miten aineiston keruu on tehty, miten tiedonantajat valittiin ja kauanko tutkimuksen tekeminen kesti. Lisäksi tutkijan tulee pohtia ja arvioida tutkimuksen analysointitapaa, johtopäätöksiä, luotettavuutta sekä raportointia. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 124, 130,135.) Tutkimuksemme noudatimme tieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita. Pidimme eettisyyden mielessämme koko opinnäytetyöprosessin ajan menetelmiä ja toimintatapoja valitessamme. Eettiset ohjeet ovat suuntaa-antavia, ne eivät ole tarkkaan määriteltyjä, kun kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. (Hämäläinen & Niemelä 1993, 10; Eskola & Suoranta 1998, 52; Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005, 6.)

Tutkimuksemme perustui vapaaehtoisuuteen ja nuoret pystyivät halutessaan jättämään prosessin kesken. Haimme tutkimuksemme tarvittavat luvat Vanhamäki lastenkodilta, nuorilta sekä heidän huoltajiltaan koskien muun muassa valokuvauksia, valokuvien käyttöä sekä opinnäytetyötä ja sen esitystä. Valokuvanäyttelyä varten haimme luvat vasta haastattelun jälkeen elokuussa 2010, koska lupien hakeminen aikaisemmassa vaiheessa olisi voinut vaikuttaa nuorten kuvauskertoihin. Halusimme, että nuoret voivat rauhassa suunnitella kuvauskerrat vain itseään varten. Aikaisemmassa vaiheessa tieto valokuvanäyttelystä olisi voinut luoda lisäpainetta nuorille ja se olisi voinut vaikuttaa prosessin kulkuun. Sosiaalialan asiakastyössä on tärkeää saada asiakkaan (alaikäisen kohdalla hänen huoltajan) lupa valokuvien käytölle. Lupa pohjustetaan esimerkiksi valmiilla kirjeellä, joka perustelee työmenetelmän idean ja tavoitteet sekä ne yhteydet, joissa valokuvia käytetään tai saatetaan näyttää asiakkaan luvalla muualla. (Savolainen 2009, 225–227.)

Opinnäytetyötämme koskevia materiaaleja ja kuvia meidän tuli säilyttää erityisen huolellisesti, etteivät ne ole ulkopuolisten saatavissa. Lisäksi prosessityöskentelyn aikana meitä koski vaitiolovelvollisuus nuoriin liittyvissä asioissa. Prosessin päätyttyä meidän tuli

hävittää materiaalit asiallisesti ja oikeaoppisesti. Tutkimusta tehdessä meidän piti huomioida asiakaslähtöisyys ja asiakassuhteen luottamuksellisuus. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 218/2000 1 §.) Prosessin ja valokuvausten aikana meidän täytyi huomioida lasten ja nuorten turvallisuus kaikessa tekemisessä. (Lastensuojelulaki 417/2007 1 §, 2 §.) Lastensuojelun tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Prosessin aikana meidän tuli huomioida lapsen etu, joten pidimme tiiviisti yhteyttä Vanhamäen henkilökuntaan ja keskustelimme aina ensin sovittavista asioista myös lasten ja nuorten kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007 4 §.)

Lasten itsetunnon ja minäkäsityksen tutkiminen luotettavasti on vaikeaa. Heikon itsetunnon omaavan yksilön on usein vaikea kuvailla tuntojaan. (Laine 2007, 45.) Työn luotettavuuden parantamiseksi kuvasimme työssämme mahdollisimman tarkasti opinnäytetyön prosessin kulun. Käytimme työssämme ainoastaan tietoja, jotka ovat prosessin kannalta oleellisia. Nauhoitimme kaikki nuorten haastattelut. Litteroimme saamamme tiedot totuudenmukaisesti ja sanatarkasti, jotta myös lukija saa totuudenmukaisen kuvan haastatteluista. Käytimme suoria alkuperäisilmaisu lainauksia tuloksia raportoidessa. Anonyymiteetin säilyttämisen vuoksi emme voineet käyttää kaikkea opinnäytetyöhömmme liittyvää aineistoa raportissa.

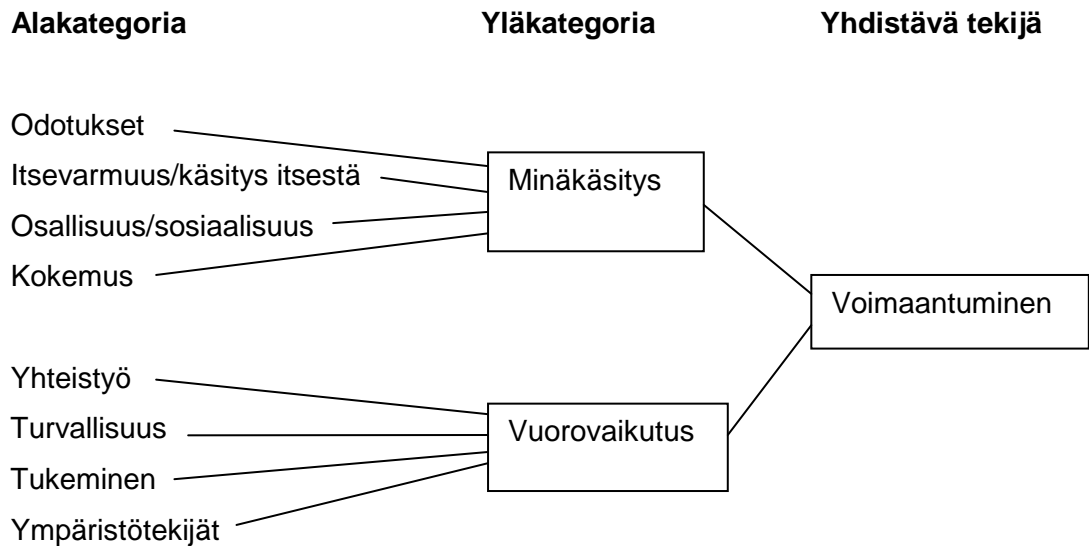
5 HAVAINTOJEN LOPPUYHTEENVETO

Tutkimuksessamme teimme sisällönanalyysin havainnoinneistamme (liite 6). Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Ennen analyysin aloittamista tutkijan on päätettävä, analysoiko hän vain sen, mikä on selvästi ilmaistu dokumentissa vai analysoiko hän myös piilossa olevia viestejä. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5.)

Ensimmäinen vaihe sisällönanalyysissä on pelkistäminen. Tutkimusmateriaalista karsitaan kaikki epäolennainen pois niin, että vain tutkimukselle oleellimmat tiedot jäävät tutkimusaineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Aloitimme havainnoinnin sisällönanalyysin tekemisen alleviivaamalla havainnointilomakkeesta tärkeimmät asiat. Kirjasimme alkuperäisilmaukset lyhyempään muotoon ja kirjasimme pelkistykset ryhmittäin.

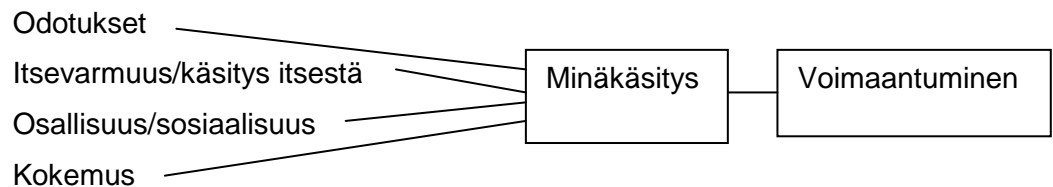
Sisällönanalyysin seuraava vaihe on aineiston ryhmittely. Ryhmittelyn tarkoituksena on tiivistää tutkittavaa aineistoa ja luoda pohja tutkimuksen perusrakenteelle. Ryhmittelyllä saadaan tiivistetty kuvaus tutkittavasta asiasta. Ryhmittelyssä aineistosta poimitut alkuperäisilmaukset käydään läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, joka nimetään luokkaa parhaiten kuvaavalla nimellä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Ryhmittelimme pelkistykset alakategorioiksi ja annoimme alakategorioille niitä parhaiten kuvaavat nimittäjät. Työmme eri nimittäjiksi muodostuivat odotukset, itsevarmuus/käsitys itsestä, osallisuus/sosiaalisuus, kokemus, yhteistyö, turvallisuus, tukeminen ja ympäristötekijät. Lopuksi teimme alakategorioista graafisen esityksen.

Sisällönanalyysissä ryhmittelystä seuraava vaihe oli alakategorioiden muodostaminen yläkategorioiksi. Yläkategoriat nimetään sanalla, joka kuvaa kategorian sisältöä. Työmme yläkategorioiksi muodostuivat minäkäsitys ja vuorovaikutus. Lopuksi sisällönanalyysissä syntyy viimeinen kategoria, joka yhdistää kaikki aiemmat kategoriat eli syntyy yhdistävä kategoria. Työmme yhdistäväksi tekijäksi muodostui voimaantuminen. Lopuksi teimme kategorioista graafisen esityksen (kuvio 7). (Tuomi & Sarajärvi 2003, 114.)

KUVIO 7. Havainnoinnin alakategoriat yläkategorioiksi ja yhdistävä tekijä

Tutkimustehtävänä työssämme oli miten voimauttava prosessi ja sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttavat nuoren minäkäsitykseen? Prosessissa pääpaino oli minäkäsityksellä ja sosiaalisella vuorovaikutuksella. Prosessilla halusimme tukea siihen osallistuvia nuoria, vahvistamaan heidän minäkäsitystä, identiteetin rakentumista sekä itsetuntoa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

KUVIO 8. Havainnoinnin alakategorioita, yläkategoria ja yhdistävä tekijä

Tarkastelimme ensimmäiseksi minäkäsitykseen liittyviä havaintoja (kuvio 8). Nuorilla oli seuraavanlaisia odotuksia kuvausten suhteen. Nuoret halusivat, että kuvat ovat luonnollisia ja itsensä näköisiä, lisäksi nuoret pitivät tärkeänä, että kuvissa on myös heille tärkeitä ihmisiä mukana. Nuoret pitivät omakuvakirjan merkitystä tärkeänä myöhemmässä elämässä.

Ei jää omakuvakirja kaappiin seisomaan ja säilyy varmasti pitkään, voi näyttää sit kaikille et minkälainen tää on. Sittekii vähän ajan päästä tai

vaikka vuosien päästä kattelee niin muistaa ne ihmiset joiden kanssa on ollu tekemisissä.

Havainnoidessa nuorten itsevarmuutta ja heidän käsitystä itsestään havainnoimme seuraavia asioita. Osa nuorista tiesi alusta lähtien mitä he kuvauksilta haluavat ja luottivat itseensä kuvausten aikana. Pääsääntöisesti nuoret olivat omatoimisia ja itseohjautuvia eivätkä olleet riippuvaisia toisistaan.

Oli mukava olla kuvattavana ku sai olla keskipisteenä siinä.

Mä en oo ennen niinku hirveesti tykänny olla kuvissa ja silleen, mut tää oli mukava yllätys, et nyt näkee et kyllä musta ihan hyviä kuvia saakin.

Nuorten osallisuutta ja sosiaalisuutta tarkastellessa havainnoimme seuraavia asioita. Osalle nuorista oli vaikeaa alkuun lähteä suunnittelemaan kuvauksia, mutta ideointi helpottui kuvauskertojen lisääntyessä. Osa nuorista oli luovia ja kekseliäitä miettiessään kuvauspaikkoja.

Oli hankala lähteä suunnittelemaan kuvauksia alusta lähtien, ne oli hirveen vaikeita, mut kyllä se helpotti vähän matkan varrella ku sai kiinni siitä miten homma toimii.

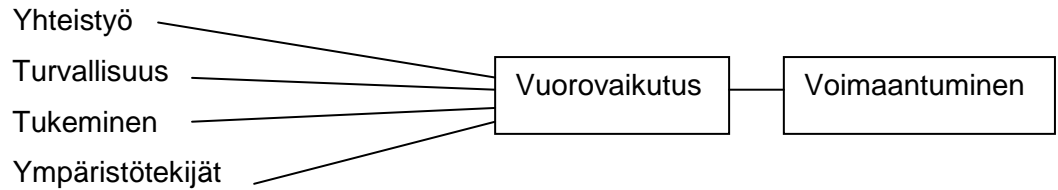
Nuorten kokemuksia tarkastellessa havainnoimme, että nuorten mielipiteet yksilökuvista ja ryhmäkuvista jakautuivat. Osa nuorista piti enemmän yksilökuvista kun taas osa piti enemmän ryhmäkuvista. Osa nuorista löysi helposti itselleen mieluisimmat kuvat sekä havaitsivat kuvissa oman kehityksen ja muutoksen.

No alussa en hirveesti tykänny olla kameran eessä, mut kyllä siihen tottu koko ajan ja se helpottu kuvauskertojen myötä.

Yhteiskuvausten hyvät puolet oli ettei tarvinnu yksin olla, oli jotenkin kivempi sitten kattookin ku on muita siinä kuvassa.

Hyvää yksilökuvissa oli ettei tuu toista siihen ja saa olla yksin kuvassa. Huonoo yksilökuvissa, ettei niihin tuu kaveria.

Loppukuvat on silleen ihan parhaimpia, ku kattoon ni nousee hymy naamalle. Huomaa silleen, et ite on muuttunu iha tosi paljon, tulee vaan parempi mieli ku kattoo näitä.

KUVIO 9. Havainnoinnin alakategorioita, yläkategoria ja yhdistävä tekijä

Tarkastelimme myös vuorovaikutukseen liittyviä havaintoja (kuvio 9). Tarkastellessa yhteistyötä havaitsimme, että kaikki viisi nuorta olivat hyvin yhteistyöhaluisia prosessin aikana. Osalla nuorista oli todella tarkka suunnitelma kuvauksille ja niihin tarvittaviin rekvisiittoihin. Osa nuorista havainnoi, kommentoi ja valikoi kuvia tarkemmin kuin toiset esimerkiksi omakuvakirjaa tehdessä.

Ootin kovasti et nään tän valmiin kirjan. Ihan tosi kiva nähä tälleen jälkeinpäin tää kaikki mitä on tullu tehtyä.

Oli aika vaikee valita ja päättää mitä kuvia haluaa siihen.

Tarkastellessa turvallisuutta koskevia asioita havainnoimme, että osalle nuorista kuvaukset olivat haastavampaa kuin toisille. Osa nuorista arasteli katsoa kameraan eivätkä halunneet otettavan lähikuvia. Osa nuorista taas vetäytyi taka-alalle ryhmäkuvissa ja piti enemmän yksilökuvauksista. Toiset nuorista ystäväystyivät kuvaajiin helpommin kuin toiset. Osa nuorista muun muassa kertoi asioita itsestään kuvausten lomassa. Joillekin nuorista oli tärkeää, että kuvaaja pysyi samana kaikkien kuvauskertojen ajan.

No, mun mielestä ehkä oli helpompi olla kuvattavana semmosen kanssa kenet tuntee paremmin.

Aika haikeeta ku tää loppuu nyt, ku sit ei nää enää teitä.

Tukemista koskevia asioita havainnoidessa huomasimme seuraavia asioita. Huomasimme, että osa nuorista tarvitsi tukea ja kannustusta kuvauksiin liittyen enemmän kuin toiset. Nuoret kuitenkin rohkaistuivat kuvausten myötä.

Mä ehkä vähän aattelin et mitä te aattelette minusta, et oonko mä ihan hirveen näkönen niissä kuvissa, et aatteletteko te silleen? Mut sit ne ajatukset hävis ku näki ne kuvat.

Erilaisia ympäristötekijöitä havainnoidessa huomasimme, että nuorten sen hetkisillä asioilla oli vaikutusta kuvauksiin. Nuorten tunnetilat ja mielialat kuvausten aikana vaikuttivat kuvauksiin. Osa nuorista samastui helposti toisten nuorten ideoihin ja tukeutui toisiin ryhmäkuvauksissa.

No ehkä alussa se oli vähän ahistavaa, mut kyllä se siitä, sit se oli mukava mun mielestä, tossa lopummassa vaiheessa.

6 POHDINTA

Sellaisessa työssä, jossa tarvitaan uusia näkökulmia ja ratkaisuja tietämiselle, osaamiselle ja ymmärtämiselle on mielestämme hyvä työskentelymuoto luovat menetelmät. Luoville työmenetelmille on mielestämme tarvetta myös sosiaalialan työssä. Luovat työmenetelmät voivat olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämisessä sosiaalialan työssä. Luovat työmenetelmät ovat avuksi lasten kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä voimavarojen näkyväksi tekemisessä, mitkä kuuluvat sosionomi (AMK) työnkuvaan. Koemme toiminnallisen ja luovan työmenetelmän hyödyksi sen, että se on laajentanut ammatillista osaamistamme sekä antanut meille uusia ja erilaisia mahdollisuuksia toimia asiakkaiden kanssa.

Tutkimuksessamme voimaantumis-käsitteen toivottiin antavan pohtimisen aihetta sosiaalialan ammattilaisille. Tutkimuksemme alussa mietimme, voiko ihmisen käsitystä itsestään muuttaa silloin, kun hänen todellisuutensa on lapsuudesta saakka muodostunut turvattomaksi ja epävakaaaksi? Tutkimuksen tekemisen jälkeen voimme todeta, että antamalla ihmiselle mahdollisuuden löytää omia vahvuuksiaan ja voimavarojaan, voi sillä olla kauas kantoinen ja voimauttava vaikutus.

Tutkimustamme tehdessä huomasimme, kuinka hyvin ja aktiivisesti nuoret osallistuivat prosessiin. Nuorten motivaatio vain kasvoi prosessin edetessä. Prosessi työskentelyn kautta nuoret saivat onnistumisen kokemuksia, mikä kohotti heidän itsetuntoaan ja auttoi heitä löytämään omia vahvuuksiaan. Prosessiin osallistuneet nuoret saivat voimaannuttavia kokemuksia prosessissa. Työskentelyn aikana nuorten ominaisuuksia tuettiin toiminnallisella menetelmällä. Toiminnallisella työskentelymuodolla pystyimme tukemaan siihen osallistuvien nuorten harrastuksia ja tätä kautta myös fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä. Harrastukset ja muut nuorten kiinnostuksen kohteet olivat suuri osa prosessia ja ne tulivat hyvin esiin kuvauksissa.

Koko prosessin ajan työskentelyn kohteena olivat siihen osallistuvat nuoret. Työskentelysuhde nuoriin oli koko prosessin ajan luottamuksellinen ja turvallinen. Hyväksyimme nuoret juuri sellaisina kuin he ovat. Lisäksi olimme kiinnostuneita heitä koskevista asioista ja hyvinvoinnista prosessin aikana. Huomioimme nuoret aina yksilöllisesti, esimerkiksi seuraavia kuvauskertoja suunniteltaessa ja aikatauluja sopiessa juttelimme asioista ensimmäiseksi aina nuorten kanssa.

Mielestämme toiminnallisen työmenetelmän hyvänä puolena oli, että se antoi nuorille mahdollisuuden keskustella heidän omista asioistaan ja kokemuksistaan ohjaajien

kanssa prosessin aikana. Mielestämme tekemisen lomassa nuorilla oli matalampi kynnyks puhua omista asioistaan. Prosessimme aikana nuoret uskoutuivat ohjaajille kertomalla asioita itsestään ja elämästään, joten kävimme nuorten kanssa keskusteluja monista elämän eri asioista. Tekemisen ja keskusteluiden myötä nuoret saivat kokemuksen siitä, että heidät hyväksyttiin omana itsenään ja sellaisena kuin he ovat. Näin pystyimme ilmaisemaan nuorille, että keskusteleminen sekä omista tunteista ja mielipiteistä kertominen on hyvä ja kannattava asia.

Prosessin päätyttyä pystyimme toteamaan, että omakuvakirjojen ja prosessin merkitys nuorille on pitkäaikainen. Omakuvakirja voi säilyä nuorten koko elämän läpi ja sillä voi olla suuri merkitys nuorten kasvaessa ja kehittyessä. Lapsuudessa ja nuoruudessa luodaan pohja myöhemmälle elämälle. Lapsuudessa ja nuoruudessa saadut positiiviset kokemukset vahvistavat nuoren itsetuntoa sekä lisäävät kiinnostusta ja motivaatioita heidän elämässään.

*Tulevaisuus ei ole jokin paikka, johon olemme menossa,
vaan paikka, jonka me luomme.
Polkuja tulevaisuuteen ei löydetä, vaan ne tehdään.*

John Schaar

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2007. *Nuoren aika*. 2-3 painos. Porvoo: Werner Söderström Oy.
- Aho, S. 1996. *Lapsen minäkäsitys ja itsetunto*. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Aho, S. & Laine, K. 2004. *Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Bardy, M. (toim.). 2009. *Lastensuojelun ytimissä*. THL Teemajulkaisu 5/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bardy, M. & Känkänen, P. 2005. *Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Beck-Rydahl, P. 2010. *Nuoren oma voimakirja*. Suomentanut Aho Aino. Tanskalainen alkuteos Teenpower- skb det teenageliv du drommer om. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Burns, R. B. 1982. *Self-Concept, Development and Education*. London: Holt, Rinehart and Winston.
- Bäck-Kiiänmaa, R. 2009. *Uudet lastensuojelutilastot ilmestyneet – laitokset päihittivät perhehoidon*. Pesäpuun-lehti 3/2009. [viitattu 15.6.2010]. Saatavissa: http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/lehdet/tiedote_3_09_netti.pdf
- Cacciatore, R., Korteniemi - Poikolainen, E. & Huovinen, M. 2008. *Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa*. Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Cole M. B. 2005. *Group Dynamics in Occupational Therapy. The Theoretical Basis and Practice Application of Group Treatment*. Third edition. Thorofare: SLACK incorporated.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fadjukoff, P. 2007. *Identity Formation in Adulthood*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Lastensuojelulaki 417/2007*. Finlex [viitattu 15.6.2010]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki)
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000*. Finlex [viitattu 15.6.2010]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812?search\[type\]=pika&search\[pika\]=laki%20sosiaalihuollon%20asiakkaan%20asemasta%20ja%20oikeuksista](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812?search[type]=pika&search[pika]=laki%20sosiaalihuollon%20asiakkaan%20asemasta%20ja%20oikeuksista)
- Hannu, L., Heikkinen, T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) 2007. *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Harju, V. 2009. *Uusien kuvien ottaminen*. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.). *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Doudecim.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 2001. *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hämäläinen, J. 1999. *Johdatus sosiaalipedagogiikkaan*. Kuopio: Kuopion Yliopisto opetusjulkaisu.

Hämäläinen, J. & Niemelä, P. 1993. *Sosiaalialan etiikka*. Juva: WSOY.

Jaari, A. 2004. *Itsetunto, elämäntilanne ja arvot*. Korrelatiivinen tutkimus Morris Rosenbergin itsetuntokäsitteen taustasta suomalaisilla työikäisillä. Helsinki: Akateeminen väitöskirja Helsingin yliopisto.

Jaari, A. 2007. *Kylliksi itselleni*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Järvelä, S. & Laukkanen, M. 2000. *Näkökulmia voimavaroistamiseen*. Employment Integra projektien empowerment-teematyöraportti. Employment- julkaisut No 19. Tampere: Työministeriö.

Keltikangas-Järvinen, L. 2005. *Hyvä itsetunto*. 16.painos. Helsinki: Werner Söderström Oy.

Kielhofner, G. 2002. *A Model of Human Occupation: theory and applications*. Philadelphia: Wilkins & Wilkins.

Känkänen, P. 2006. *Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa*. Teoksessa Forsberg, H., Ritala - Koskinen, A. & Törrönen, M. *Lapset ja sosiaalityö*. Juva: WS Bookwell Oy.

Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. *Sisällönanalyysi*. Hoitotiede. Oulu: Oulun yliopisto.

Laine, K. 2005. *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Lastensuojelu 2008 tilastoraportti. [viitattu 15.10.2009]. Saatavissa: <http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/taustamateriaalia/>

Lähdesmäki, O. 2009. *Oman kuvan voimaseminaari*. luentomateriaali. [viitattu 29.5.2009].

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2006. Terve nuori. Miktor Oy [viitattu 30.10.2009]. Saatavissa: <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/868e42b8927f186d82050ee5c92c76ad/1284822723/application/pdf/21448/Terve%20mina.pdf>

Moilanen, I., Räsänen, E., Tamminen, T., Almqvist, F., Piha, J. & Kumpulainen, K. (toim.) 2004. *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Jyväskylä: Duodecim.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnoi, T. 2009. *Ammattina sosionomi*. 1.painos. Helsinki; WSOYpro Oy.

Määttä, K. (toim.) 2007. *Teoksessa helposti särkyvä. Nuoren kasvun turvaaminen*. Helsinki: Gummerus kirjapaino Oy.

Mönkkönen, K. 2007. *Vuorovaikutus*. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prime Oy.

Nietosvuori, L. 2008. Teoksessa Viitamäki, L. *14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä*. Kemi - Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008.

Ojanen, M. 1994. *Mikä minä on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen*. Tampere: Kirjatoimi.

- Oranen, M. 2009. *Lapset, nuoret ja politiikka-seminaari 14–15.9.2009*. [viitattu 14.8.2010]. Saatavissa: http://www.kommentti.fi/sivu.php?artikkeli_id=682
- Pesonen, A. 2006. *Hyväksytyksi tulemisen kokemus sosiaali- ja terveysalan auttamistyössä*. Teoksessa Helminen, J. (toim.). *Elämä koettelee, tuki kannattelee*. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Repo-Kaarento, S. & Levander, L. 2003. *Oppimista edistävä vuorovaikutus*. Teoksessa Nevgi, A. & Lindblom - Yläne, S. (toim.). *Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja*. Helsinki: WSOY.
- Räsänen, J. 2006. *Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut*. Järvenpää: Lupa Express.
- Saarinen, E. 2008. *Elämä tiivistyy valokuviin. Voimauttava valokuva*. Lehdessä Sosiaaliportti 1/2008. Helsinki: Kirjapaino Uusimaa.
- Saastamoinen, M. 2006. *Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina*. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.). *Minuus ja identiteetti*. Tampere: Tampereen yliopistopainatus Oy.
- Sava, I. & Katainen, A. 2004. Teoksessa Sava, I., Vesänen-Laukkanen, V. *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Savolainen, M. 2004. Teoksessa Piironen, L. *Leikin pikkujättiläinen*. Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Savolainen, M. 2005. *Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva*. Päättötyö. Tampere: Esaprint.
- Savolainen, M. 2008. *Maailman ihanin tyttö*. Helsinki: Blink Entertainment Oy.
- Savolainen, M. 2009. *Voimauttava valokuva*. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulumäki, L. (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Doudecim.
- Siitonen, J. 1999. *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*. Väitöskirja. Oulu: Oulun Yliopiston opettajainkoulutuslaitos. Acta Universitatis Ouluensis, E37.
- Sinkkonen, M. 2004. *Naisen itsetunto*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2005. *Sosiaalialan koulutukset ja kelpoisuudet*. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Lastensuojelun tilastoja*. Terveystieteiden tutkimuskeskus [viitattu 30.10.2009]. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vakkuri, K. 2005. *Vahvista itsetuntoasi*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vanhamäen lastenkoti 2008*. [viitattu 15.10.2009]. Saatavissa: <http://www.vanhamaelastenlastenkoti.fi/>
- Viljamaa, J. 2006. *Itsetunto kuntoon*. Kankaanpää: Juvenes Print.
- Vilkka, H. 2006. *Tutki ja havainnoi*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

LUPA VALOKUVAUKSEEN JA VALOKUVIEN KÄYTTÖÖN

Olemme Savonia ammattikorkeakoulun kolmannen vuoden sosionomi opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä voimauttavaan valokuvaukseen liittyen. Tarkoituksenamme on suunnitella ja toteuttaa lasten kanssa valokuvaus projekti, jossa lapsi itse suunnittelee haluamansa kuvaus tilanteet. Opinnäytetyössämme tutkimme valokuvaajan ja valokuvattavan välistä vuorovaikutusta.

Lapsen nimi:

Annan luvan ottaa valokuvia lapsestani liittyen Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden Heli Keinäsen ja Niina Miettisen opinnäytetyöhön "Valokuvan voima". Annan luvan käyttää valokuvia opinnäytetyöhön liittyvissä asioissa.

Paikka/Aika

Allekirjoitus/Nimenselvennys

LUPA VALOKUVAUKSEEN JA VALOKUVIEN KÄYTTÖÖN

Olemme Savonia ammattikorkeakoulun kolmannen vuoden sosionomi opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä voimauttavaan valokuvaukseen liittyen. Tarkoituksenamme on suunnitella ja toteuttaa lasten kanssa valokuvaus projekti, jossa lapsi itse suunnittelee haluamansa kuvaustilanteet. Opinnäytetyössämme tutkimme valokuvaajan ja valokuvattavan välistä vuorovaikutusta.

Annan luvan ottaa valokuvia Vanhamäen lastenkodin lapsista liittyen Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden Heli Keinäsen ja Niina Miettisen opinnäytetyöhön ”Valokuvan voima”. Annan luvan käyttää valokuvia opinnäytetyöhön liittyvissä asioissa.

Vanhamäen lastenkodin puolesta

Paikka/Aika

Allekirjoitus/Nimenselvennys

LUPA VALOKUVIEN KÄYTTÖÖN

Annan luvan käyttää lapsestani otettuja valokuvia liittyen Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden Heli Keinäsen ja Niina Miettisen opinnäytetyöhön "Valokuvan voima".

Annan luvan käyttää valokuvia opinnäytetyön esityksessä sekä valokuvanäyttelyssä, joka järjestetään osana Mannerheimin lastensuojeluliiton "Perheiden viikkoa" Kuopion kaupungin kirjastossa 4-9.10.2010.

Lapsen nimi: _____

Paikka/Aika

_____

Allekirjoitus/Nimenselvennys

_____

Huoltaja

Paikka/Aika

_____

Allekirjoitus/Nimenselvennys

_____

Sosiaalityöntekijä

HAVAINNOINTILOMAKE

VALOKUVAN VOIMA

”Kuvat tavoittavat sellaista, mitä ei sanoilla pysty ilmaisemaan.”

”Miten voimauttava prosessi tukee nuoren omakuvaa ja sosiaalista vuorovaikutusta?”

Haastateltava: _____

Suunnitteluvaihe

- Nuoren suunnittelun etenemisen vaiheet:

- Tekeekö nuori itsenäisiä ja omia valintoja suunnitellessa kuviaan?

Kuvaustilanne

- Nuoren rohkeus ja käyttäytyminen kuvausten aikana? (rohkeus olla oma itsensä)

- Nuoren itseohjautuvuus kuvausten aikana? (omat valinnat)

- Vuorovaikutuksen kokeminen kuvauksen aikana? (Sosiaalinen kanssakäyminen ja tasapaino?)

- Luottaako nuori kuvaajaan kuvausten aikana?

- Millaisia myönteisiä tunteita omakuvan katsomiseen ja itsensä näkemiseen liittyy?
- Suhtautuuko nuori hyväksyvämmiin ja lempeämpiin itseensä?
- Nähtyksi tulemisen kokemus? (Vastaako omakuva odotuksia?)
- Kehittykö nuoren itsevarmuus ja rohkeus prosessin aikana?
- Oppiiko nuori arvostamaan itseään? (muuttuuko näkemys itsestä?)

HAASTATTELUN KYSYMYKSET (LOPPUTESTAUS)

VALOKUVAN VOIMA -

Kuvat tavoittavat sellaista, mitä ei sanoilla pysty ilmaisemaan

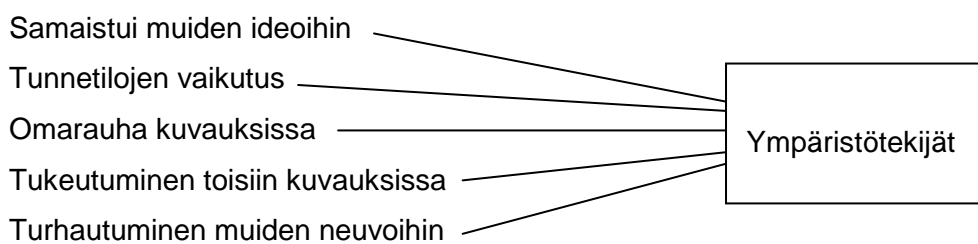
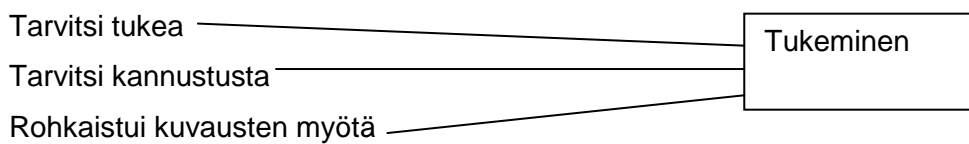
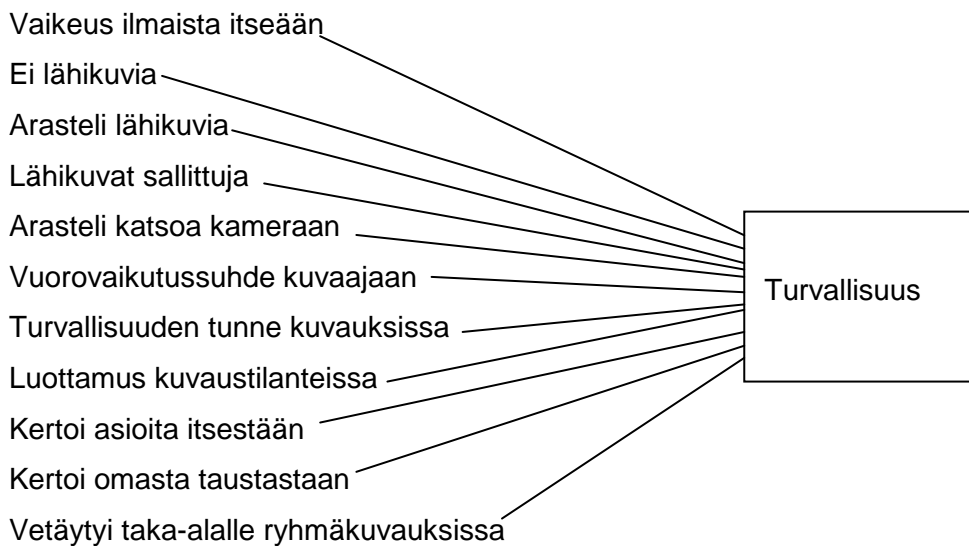
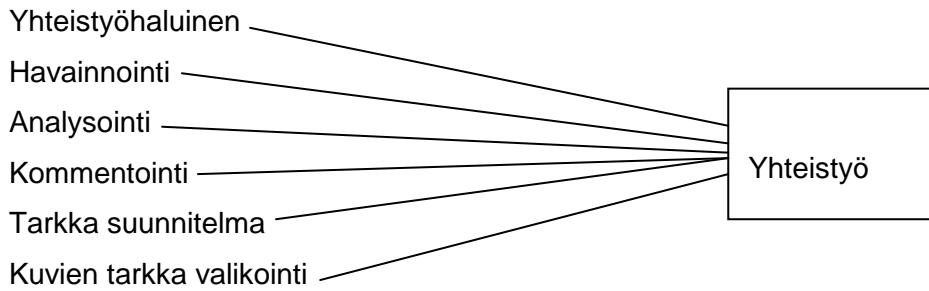
"Miten voimauttava prosessi tukee nuoren omakuvaa ja sosiaalista vuorovaikutusta?"

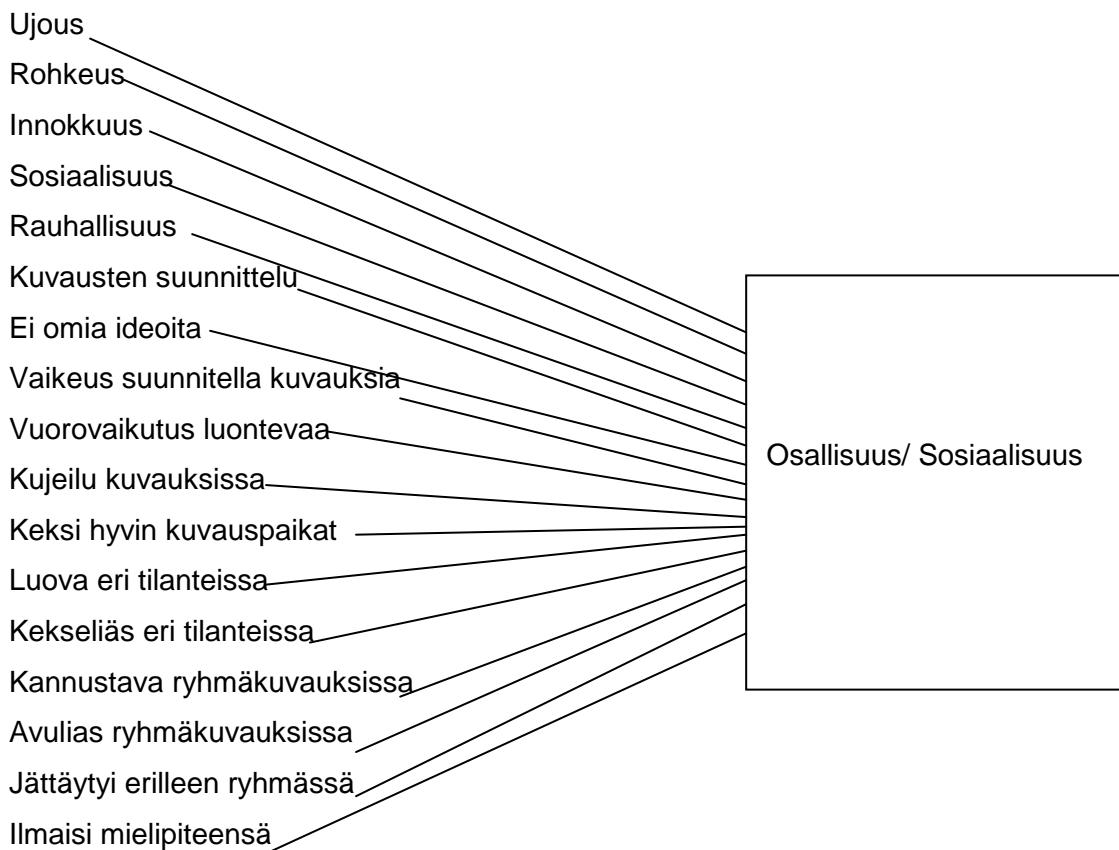
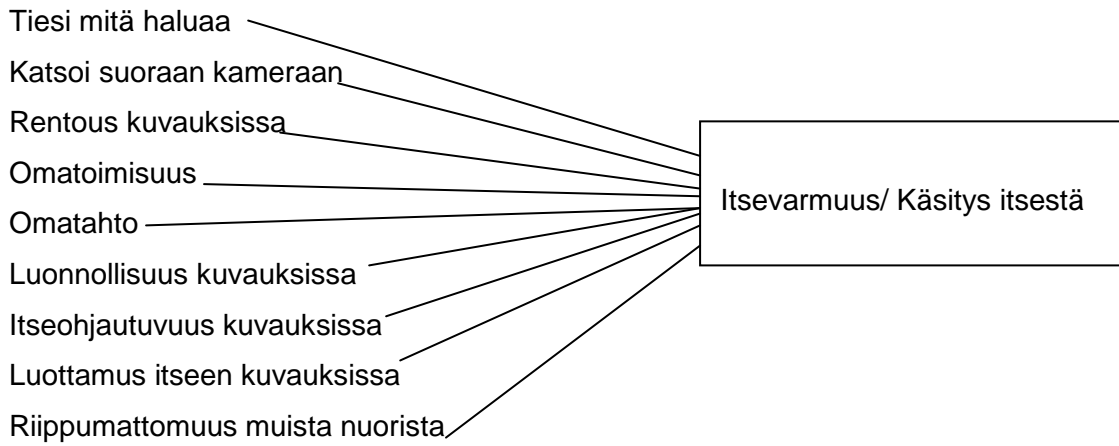
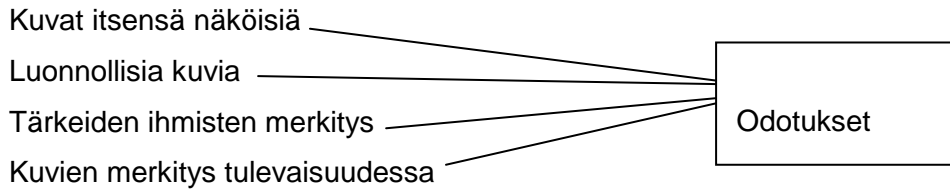
- Mitä odotit näiltä valokuvauksilta?
- Vastasivatko kuvauskerrat odotuksiasi?
- Millaista oli suunnitella kuvauskertoja?
- Miltä tuntui olla kuvattavana?
- Miltä tuntui olla kuvattavana yksin? (hyvät ja huonot puolet)
- Miltä tuntui olla kuvattavana yhteiskuvauksista? (hyvät ja huonot puolet)
- Pidetkö enemmän yksilö vai yhteiskuvauksista?
- Miltä tuntui nähdä omia kuvia?
- Olivatko valokuvat sellaisia kuin odotit?
- Oletko tyytyväinen valokuviisi?
- Muuttivatko valokuvat käsityksiä itsestäsi?
- Oliko helppo jutella kuvaajien kanssa kuvauskertojen aikana (ystävystyminen)?
- Oletko tyytyväinen omakuvakirjan sisältöön?
- Antaisitko laittaa kuvasi valokuvanäyttelyyn?
  - o Millaisen kuvan?

Havainnoinnin abstraktikaavio
Pelkistykset alakategorioiksi

Pelkistys

Alakategoria

---

www.savonia.fi

VALOKUVAN VOIMA -PROSESSITYÖKIRJA

*KUVAT TAVOITTAVAT SELLAISTA,
MITÄ EI SANOILLA PYSTY ILMAISEMAAN*

Heli Keinänen

Niina Miettinen

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	4
2	VOIMAUTTAVA VALOKUVAUS -TYÖMENETELMÄ	6
3	VALOKUVAN VOIMA -PROSESSIN SUUNNITTELUVAIHE	8
3.1	Lupa valokuvaukseen ja Valokuvien käyttöön.....	8
3.2	Valokuvan voima -prosessin tavoitteet.....	9
3.3	Valokuvausvälineet	9
3.4	Toimintaympäristö.....	10
3.5	Ohjaus ja tukeminen.....	10
4	PROSESSIN TOIMINTAKERRAT.....	11
5	LÄHTEET.....	15

1 JOHDANTO

Tämä opas on tuotettu osana *Valokuvan voima – Kuvat tavoittavat sellaista, mitä ei sanoilla pysty ilmaisemaan* opinnäytetyötä Savonia ammattikorkeakoulussa. Oppaan tarkoituksena on kertoa valokuvien käytöstä työmenetelmänä lastensuojelutyössä nuorten kanssa. Opas sisältää prosessikuvauksen *Valokuvan voima* -prosessista sekä valokuvamenetelmän käytöstä. Toteutimme *Valokuvan voima* -prosessin viiden sijaishuollon nuoren kanssa. Prosessi koostui viiden lastenkodin nuorten itse suunnittelemista valokuvaustilanteista, voimauttavan omakuvakirjan työstämisestä sekä valokuvanäyttelystä.

Lastensuojelussa on tarvetta etsiä uusia työmenetelmiä taiteen keinoin. Taidelähtöiset työmenetelmät voivat olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämiseksi lastensuojelussa. Taidelähtöisillä menetelmillä pyritään laajentamaan kuvaa itsestä ja etsitään uusia tapoja olla kosketuksessa itseensä ja ympäristöön. (Känkänen 2006, 134.)

Valokuvaustilanteissa nuori pääsee kuvaamaan omia kokemuksiaan, tutustumaan omiin tunteisiinsa ja rakentamaan persoonallista identiteettiään. Tällöin prosessi auttaa oman arvostuksen lisäämiseen ja vuorovaikutuksen rakentamiseen toisen kanssa. Luovat menetelmät innostavat ja kannustavat nuoren aktivoimisessa. Nuorta autetaan löytämään itsestään sellaisia kykyjä, joiden avulla hän rohkaistuu ja aktivoituu toimimaan oman elämänsä parantamiseksi ja oman elämänsä kehittämiseksi. (Nietosvuori 2008, 135- 139.)

Sosiaalialalla työskennellään usein yksilöiden ja ryhmien parissa, joiden elämää leimaa voimavarojen ja tavoitteiden vähäisyys. Sosionomin työn haasteisiin kuuluu saada asiakas löytämään omat voimavaransa hyvinvointinsa parantamiseksi. Sosionomin työn keskeinen osa on asiakkaan voimaannuttaminen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 132–133.)

2 VOIMAUTTAVA VALOKUVAUS -TYÖMENETELMÄ

Voimauttava valokuvaus on valokuvaaja, taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämä terapeutteisesti suuntautunut sosiaalipedagoginen menetelmä. Voimauttavassa valokuvauksessa pyritään teorian ja käytännön vuorovaikutuksen kautta löytämään soveltamiskelpoista tietoa sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseen ja lieventämiseen kasvatuksellisin keinoin (Hämäläinen 1999, 17). Voimauttava valokuvaus perustuu voimaantumisen eli empowerment käsitteen sisältöihin. Voimauttavan valokuvauksen taustalla on Savolaisen toteuttama yhteisöllinen valokuvaprojekti *Maailman ihanin tyttö*, joka on vuosina 1998–2006 toteutettu Hyvösen lastenkodin kymmenen tytön kanssa. (Savolainen 2008.)

Voimauttavassa valokuvauksessa on neljä keskeistä osa-aluetta, jotka ovat omakuva, vuorovaikutus kuvaustilanteessa, albumikuvat sekä arkielämästä nousevien merkityksellisten aiheiden kuvaaminen. Voimauttavan valokuvauksen tavoitteena on voimauttaminen, joka on ihmisestä itsestään lähtevä sisäinen voimantunteen kasvamisen prosessi. Prosessin tavoitteena on, että ihminen itse löytää punaisen langan sekä merkityksen asioille, joita haluaa valokuvan keinoin tehdä näkyväksi tai vahvistaa. Valokuva on konkreettinen ja luova lähestymistapa lasten ja nuorten identiteetin tukemiselle. Voimauttavassa valokuvauksessa nuori on kuvauksen päähenkilö eikä vain kuvauksen kohde. Kuvaustilanteessa lähtökohtana on toisen tarpeiden kuunteleminen ja luottamuksen rakentaminen kuvattavaan. (Savolainen

2008.) Lisää tietoa voimauttavasta valokuvauksesta löytyy internetistä osoitteesta:

<http://www.voimauttavaValokuva.net/>

Ennen uuden työmenetelmän käyttöön ottamista on hyvä hankkia tietoa valokuvauksesta ja voimauttavasta valokuvauksesta. Lisäksi on tärkeää myös hankkia omakohtainen kokemus voimaantumisen valokuvan avulla. Valokuva ei ole voimauttava sinänsä, vaan sen vaikutukset riippuvat siitä, täyttääkö soveltamistilanne voimaantumisen ehdot. Valokuva voi toimia ihmissuhteissa myös tiedostamattoman tai tarkoituksellisen vallankäytön välineenä. Siksi valokuvan ammatillinen soveltaminen vaatii aina henkilökohtaisen valokuvaproessin läpikäymistä ja perehtymistä menetelmän keskeisiin sisältöihin. (Savolainen 2008, 211.)

3 VALOKUVAN VOIMA -PROSESSIN SUUNNITTELUVAIHE

Ennen toiminnan aloittamista sovimme tapaamiskerran seitsemän nuorten kanssa, jolloin kerroimme heille voimauttavasta valokuvauksesta ja esittelimme aikaisemmin tekemämme prosessin aiheen parissa. Esittelyn jälkeen kysimme nuorten kiinnostuksen lähteä mukaan prosessiin. Valokuvan voima -prosessiimme lähti mukaan viisi nuorta, jotka olivat iältään 11–17-vuotiaita.

Prosessin esittelyssä oli tärkeää kertoa avoimesti kaikki valokuvaukseen liittyvät asiat niin, että nuoret ymmärsivät mihin ovat sitoutumassa. Painotimme prosessissamme vapaaehtoisuutta. Oli myös tärkeää kertoa osallistujille, että toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja prosessin voi halutessaan jättää kesken.

3.1 Lupa valokuvaukseen ja valokuvien käyttöön

Prosessin alussa suunnittelimme lupalomakkeen koskien valokuvausta ja valokuvien käyttöä. Prosessiamme varten tarvitsimme luvat sekä nuorten huoltajilta että Vanhamäen lastenkodilta, koska nuoret olivat alaikäisiä ja sijoitettuna lastenkotiin. Lupalomakkeita tehdessä täytyy olla tarkkana, että kaikilla osapuolilla on samanlainen ymmärrys asioista. Mallit lupalomakkeista löytyy opinnäytetyömme liitteistä (liite 1, liite 2 ja liite 3).

3.2 Valokuvan voima -prosessin tavoitteet

Valokuvan voima -prosessilla halusimme tukea siihen osallistuvia nuoria, vahvistamaan heidän minäkäsitystä, identiteetin rakentumista sekä itsetuntoa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tutkimuksemme tarkoituksena ei ollut tehdä siitä yleistettävää, vaan tukea sillä prosessiin osallistuvien nuorten yksilöllistä kehitystä.

Voimauttava ja luova prosessi on työmenetelmänä siirrettävissä ja toteutettavissa muissa vastaavanlaisissa ympäristöissä. Kuvaushetki on erityinen vuorovaikutustilanne, jossa on mahdollisuus opetella tunnetasolla sosiaalista vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Prosessilla pyrimme luomaan luottamuksellisen ja sosiaalisen vuorovaikutussuhteen nuorten kanssa.

3.3 Valokuvausvälineet

Valokuvaamiseen soveltuu mikä tahansa kamera. Me käytimme prosessissa järjestelmäkameraa sekä digikameraa. Ennen kuvaamaan ryhtymistä on syytä muistaa ladata kameran akut ja tarkastaa muistikortin tila. Talvella kuvattaessa on hyvä muistaa pitää vara-akku mukana, koska kylmässä kameran akku kuluu nopeammin. Sateella kuvattaessa on hyvä suojata kameraa esimerkiksi sateenvarjolla sekä pitää mukana linssinkuivausliinaa.

Meillä oli kuvauskerroilla mukana myös kannettava tietokone, koska siirsimme kuvat kuvausten päätteeksi tietokoneelle. Näin kuvia oli helpompi katsoa nuorten kanssa. Nuorille oli tärkeää nähdä heistä otetut kuvat heti kuvauksen päätyttyä, se lisäsi nuorten luottamusta ja kiinnostusta prosessia kohtaan.

3.4 Toimintaympäristö

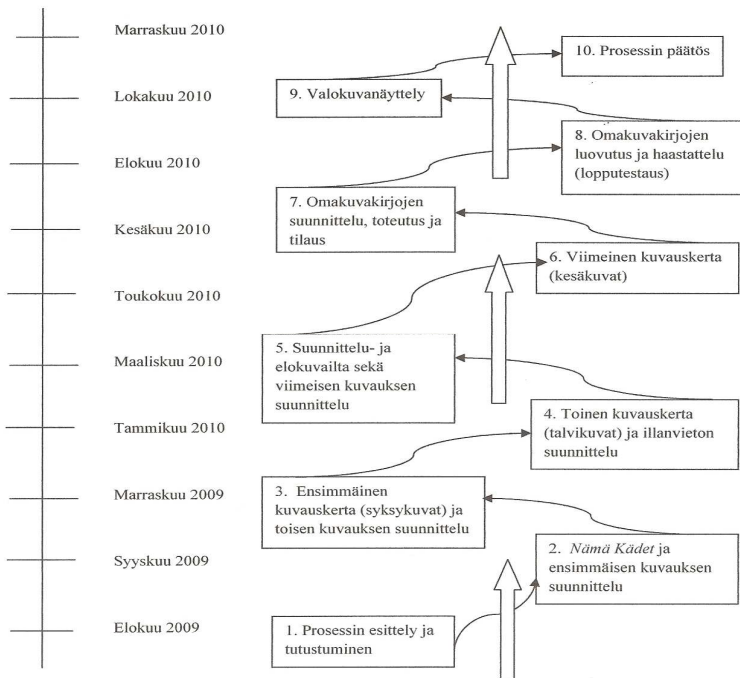
Kuvauskertojen suunnittelussa oli tärkeää huomioida kuvauspaikkoihin liittyvät asiat. Kuvauspaikat on hyvä suunnitella etukäteen ja mahdollisuuksien mukaan on hyvä käydä itse tutustumassa kuvauspaikkaan ennen kuvauksia, näin ei mene kuvaushetkellä turhaan aikaa kuvauspaikkojen etsimiseen. Kuvattaessa luonnossa on hyvä varautua sääolosuhteiden muutoksiin. Lisäksi on hyvä varautua siihen, että suunniteltu kuvausaihe ei välttämättä onnistukaan kyseisenä päivänä.

3.5 Ohjaus ja tukeminen

Ohjauksessa oli tärkeää mahdollistaa nuorten aktiivinen rooli. Prosessissamme jokainen nuori suunnitteli itse kaikki kuvaukset ja kuvauksiin liittyvät asiat, kuten rekvisiitat ja kuvauspaikat. Me olimme sopineet etukäteen työnjaosta. Vaikka nuoret suunnittelivat kuvaukset itse, niin meillä oli kuitenkin tärkeä rooli. Me olimme nuorille tukena ja kannustajina koko prosessin ajan.

4 PROSESSIN TOIMINTAKERRAT

Prosessimme toimintakerrat koostuivat motivointikerrasta, kuvauskertojen suunnitteluista, kuvauskerroista sekä arvioinnista. Varsinaisia kuvauskertoja oli kolme; syksy-, talvi- ja kesäkuvat. Kuvauskertojen suunnittelua nuoret toteuttivat koko prosessin ajan.

1. Ensitapaaminen

Ensitapaaminen lastenkodilla oli elokuussa 2009, jolloin esittelimme *valokuvan voima*-prosessin. Ensitapaamisen päätteeksi meille oli selvillä ne vapaaehtoiset nuoret, jotka lähtivät mukaan prosessiin. Proses-

siimme osallistui viisi nuorta, jotka olivat iältään 11–17-vuotiaita.

2. Nämä kädet & syyskuvausten suunnittelu

Aloitimme *Valokuvan Voima* -prosessin syyskuussa 2009 tutustumalla nuorten toiveisiin ja odotuksiin prosessista. Tällöin toteutimme nuorten kanssa ensimmäisen tehtävän. *Nämä kädet* tehtävässä nuorten täytyi miettiä mistä he pitävät ja mistä eivät pidä. Nuorten täytyi pohdita vastaukset seuraaviin kysymyksiin: mitä nämä kädet osaaavat, mitä nämä kädet haluaisivat tehdä ja mitä nämä kädet eivät haluaisi tehdä tai tekisi? Seuraavana vaiheena oli käsien valokuvaaminen itselle mieluisissa paikoissa.

Tapaamiskerralla katsoimme nuorten kanssa *Nämä kädet* PowerPoint esityksen, jonka olimme työstäneet yhdistämällä nuorten kertomat asiat ja käsien kuvat. *Nämä Kädet* tehtävän tarkoituksena oli selvittää nuorten toiveita ja saada apuvälineitä kuvausten ideoimiseen. Tapaamiskerralla mietimme vielä seuraavaa kertaa, joka oli ensimmäinen varsinainen omakuva kuvauskerta. Nuorten täytyi suunnitella millaisia kuvan he haluavat itsestään otettavan. Suunnittelussa nuorten täytyi miettiä kuvan tunnelmaa, värejä ja rekvisiittaa.

3. Syyskuvaukset

Kolmas tapaamiskerta eli ensimmäinen varsinainen omakuva kuvauskerta oli marraskuussa 2009, jolloin aiheena oli syyskuvat. Kuvausten jälkeen katsoimme kuvat läpi nuorten kanssa, jonka jälkeen nuoret

suunnittelivat seuraavaa omakuva-kuvauskertaa, jonka aiheena oli talvikuvat.

4. Talvikuvat

Neljäs tapaamiskerta eli toinen varsinainen omakuva kuvauskerta oli tammikuussa 2010, jolloin otimme talvikuvia nuorista. Kuvausten jälkeen kävimme taas läpi otetut kuvat ja suunnittelimme seuraavaksi kerraksi yhteisen illan vieton elokuvan merkeissä.

5. Elokuva- ja suunnitteluilta

Viides tapaamiskerta oli maaliskuussa 2010, jolloin pidimme suunnittelu- ja elokuvailtan nuorten kanssa. Tuolloin nuoret suunnittelivat viimeisen omakuva-kuvauskerran, jonka aiheena oli kesäkuvat.

6. Kesäkuvat

Kuudes tapaamiskerta eli viimeinen varsinainen omakuva kuvauskerta oli touko-kesäkuun vaihteessa 2010 kahtena eri päivänä. Tuolloin otimme nuorista kesäkuvat.

7. Omakuvakirjojen suunnittelu, toteutus ja tilaus

Seitsemännen tapaamiskerran aiheena oli kesäkuussa 2010 kahtena eri päivänä, jolloin aiheena oli omakuvakirjojen suunnittelu ja toteutus. Tuolloin nuoret valitsivat kaikista otetuista kuvista haluamansa kuvat voimauttavaan omakuvakirjaan. Nuorten valittua kuvat toteutimme kirjan nuorten suunnittelemalla tavalla. Lopuksi tilasimme valmiit

omakuvakirjat ifolor:ita. Lisää tietoa ifolor kuvakirjoista löydät internetistä osoitteesta:

http://www.ifolor.fi/kuvakirjat_fi_fi.Ifolor?ActiveID=1451

8. Haastattelu (loputestaus)

Omakuvakirjojen saavuttua elokuun alussa 2010, sovimme nuorten kanssa haastatteluajat. Omakuvakirjojen luovutus ja haastattelu oli elokuussa 2010. Haastattelun lopuksi esittelimme nuorille idean valokuvanäyttelystä ja kysyimme nuorten kiinnostusta lähteä mukaan valokuvanäyttelyyn.

9. Valokuvan voima – näyttely

Kaikki prosessiin osallistuneet viisi nuorta olivat kiinnostuneita ja halukkaita osallistumaan valokuvanäyttelyyn, joten sovimme nuorten kanssa suunnittelukerran, jossa valitsimme valokuvanäyttelyyn tulevat kuvat. Opinnäytetyömme *Valokuvan voima* -näyttely oli lokakuussa 2010 Kuopion kaupungin kirjastolla osana Mannerheimin lastensuojeluliiton *perheiden viikkoa*. Valokuvanäyttelyn jälkeen nuoret saivat näyttelyssä olleet kuvat itselleen kiitoksena näyttelyyn osallistumisesta.

10. Prosessin päätös

Prosessin viimeisellä tapaamiskerralla vietimme nuorten kanssa prosessin päätös illan. Illan ohjelmaan kuului syöminen ja näyttelyn valokuvien antaminen nuorille.

5 LÄHTEET

Hämäläinen, J. 1999. *Johdatus sosiaalipedagogiikkaan*. Kuopio: Kuopion Yliopisto opetusjulkaisu.

Känkänen, P. 2006. *Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa*. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. *Lapset ja sosiaalityö*. Juva: WS Bookwell Oy.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnoi, T. 2009. *Ammattina sosionomi*. 1.painos. Helsinki: WSOY pro Oy.

Nietosvuori, L. 2008. Teoksessa Viitamäki, L. *14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä*. Kemi - Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008.

Savolainen, M. 2008. *Maailman ihanin tyttö*. Helsinki: Blink Entertainment Oy.

